

פירוש לקח טוב

על

מגלת שיר השירים

רבינו טוביה ב"ר אליעזר זצ"ל.

יצא פעם ראשונה לאור עולם על פי

כתבי יד שבאוצר הספרים בקאנטבריא ובמינכען

על יד

אלבארט גראינוף.

לונדון

—

1909

WITH the publication of this Commentary the student has now in his possession all the extant works of R. Tobia ben Elieser. For the characteristics of the commentaries he may consult the prefaces to the editions by Buber on Genesis and Exodus (Wilna, 1880), Bamberger on Ruth (Leipzig, 1887), Greenup on Echah (London, 2nd ed., 1908), Feinberg on Koheleth (Berlin, 1904). The interpretation of Canticles is based on the Midrash Rabba, and the student should read this Commentary with that Midrash, together with the Yalkut Shimeoni, and the Midrash Suta on Canticles. The notes of Buber and Schechter to this last are invaluable.

A. W. G.

ST. JOHN'S HALL,
HIGHBURY.

THE COMMENTARY
OF
RABBI TOBIA BEN ELIESER
ON
CANTICLES.

EDITED, FOR THE FIRST TIME, FROM THE MSS IN CAMBRIDGE
AND MUNICH.

BY

A. W. GREENUP,
Principal of St. John's Hall, Highbury.

LONDON.

1908.

שיר השירים.

בתו' אהבך כיון הטוב הולך לדודי למישרים ^{a Cant. 7, 10}
 דובב שפתי ישנים אמ' טוביהו בר אליעזר
 מה ראה שלמה בן דוד סלך ישראל לדבר בשיר
 השירים טוב עם יין בג' פסוקים הללו הראשון
 כי טובים דודיך מיין והשני אמה טובו דודיך ^{b Cant. 1, 2}
 מיין. והשלישי וחכך כיון הטוב יאע"פ שניות ^{c Cant. 4, 10}
 היין כתוב בתורה בנביאים ובכתובים בתורה בענין
 שנ' וישתה מן היין וישכר ויתגל בנביאים כתו' הוי
 צבורים לשתות יין ובכתובים נאמר למאחרים ^{d Gen. 9, 21}
 על היין ולבאים לחקור ממסך מצינו גם שבחו ^{e Isai. 5, 22}
 של יין בתורה בנביאים ובכתובים בתורה ובה
 להתנסך על נבי המזבח שנ' ויין לנסך רביעית ^{f Numb. 15, 5}
 ההין ועוד לענין כרם רבעי שנ' יהיה כל פריו ^{g Lev. 19, 24}
 קדש הלולים לי"י ובנביאים כתו' המשמח ^{h Judg. 9, 13}
 אלהים ואנשים ואו' וותירוש ינובב בתולות ^{i Zech. 9, 17}
 ובכתובים כתו' ויין ישמח לבב אנוש ואו' ^{k Ps. 90, 12}
 שתיתי ייני עם חלבי אכלו רעים ואו' ושתה ^{l Cant. 5, 1}
 בלב טוב יינך מלמד שלא נאסרו מקראות הללו ^{m Eccles. 9, 7}
 אלא לירוש כדי ליתן שכר טוב לדורשיהם ונ'
 פסוקים אלו שאמ' שלמה בשיר השירים טוב עם
 יין כנגד שלשה שנקראו טוב ונקראו בע' שמות
 שמו של סלך מלכי המלכים הק"בה והתורה
 ישראל והק"בה נקרא טוב שנ' כי לעולם ^{n Ps. 106, 1}

c בתורה . . . יין ובכתובים i

Ps 86, 5 • חסדו ואו' • כי אתה יי' טוב וסלח' ותקרא בע' שמות של שבח וכנגדן אמ' שלמה בחכמתו כי טובים הדיק' מיין יין עולה ע' אל' אלהים • אחד יי' אדון אדיר' אהיה אמיץ' אמת' אך אפים' אחרון' שאין סוסר מלכותו לאחר' אמתה' אשכול הכופר' ברוך' בורא' גדול' גואל' גבור' דגל' היודע' ועד' זוכר' חי' חסיד' חנון' חוקר' חכם' טוב' מהור עינים' ישר' יושב במת' כבוד' מלך' מסתתר' נורא' נשגב' נצח' ניצר חסד' נשא עון' נשא פשע' נשא חמאה' נוקם' נזיר' סלה ויושב קדם סלה' סלח' עליון עשר' עוז' פודה' צור' צדיק' צבי' צבאות' קדוש' קנוא' קרוב' רחום' רם' ראשון' שלא קבל מלכותו מאתר' רב חסד' שומר' שופם' שלמן' שדי' שוכן עדי' תמים' תקיף' :הרי כאן ע' שמות לנבורה וישראל נקראו בע' שמות של חכה' אשת נעורים' אילי הצדק' אלופים' אחים' אהובים' אום' אם' אפרים' אישים' אדירים' אצילים' אנח' אנודה' איומה' בנים' בני אל' חי' בכור' בחירים' בת' ברה' בעולה' גי גדול' גן נעול' גל (גליל) נעול' גפן' העמוסים' ונשוקים' זרע קדש' חכמים' טובים' יקרים' יחידים' ישראל' ישורון' יעקב' יהודים' יוסף' ילד' ידידים' כלה' כנה' כרם' כהנים' משרתים' מלכים' מעיין חרטים' נחלה' נריבים' נאוה' נער' נמע' סגולה' עליונים' ענוים' עדה' עם' עבדים' עברים' עמים' פרויים' פרוים' צאן' צדיקים' קדושים' קנויים' רבים' שבטי יה'

1 See Schechter, *Agadath Shir Hashirim*, pp. 50, 51.

המיסים ונתן להם הק"בה התורה שנקראת בע'
 שמות אמת אור אור חייב אילת אהבים
 אמרי נעים אמן ברי ברית בינה גבורה
 דבש דעת דת הליכות עולם זהב זקוקה
 חכמה חק חלב חיים מהרה טוב יקרה
 יין יופי יעלת חן ירושה ישרה יראה כבוד
 כסף לקח טוב לוח חן לחם מתוקה מועצות
 מים משיבת נפש מליצה מאירת עינים
 משמחי לב משפט בשרים מוימה מחכימת
 פתי מצוה נופת נחמדים נעים נגידים
 סוד ערמה עדות ענקים עושר פקודים פוי
 פנינים פאר צדק קנין ראשית שמן שלישים
 תמימה תחבולות תרשיה תורה תעודה כנגד
 ע' שמות של גבורה אמ' כי טובים דודך Cant. 1, 2
 מין כלום כי טובים חסדך עלינו מין מפני
 שבשם כן תהלתך וכנגד ע' שמות של ישראל
 אמ' מה טובו דודך מין מפני חבתך נקראת Cant. 4, 10
 בע' שמות וכנגד ע' שמות של תורה אמ'
 וחכך בין הסוב שהתורה מתוקה מדבש ונופת Cant. 7, 10
 צופים בזמן שנדרשות על הסדר הולך לרודי
 למשרים אלו הצדיקים שהולכים לבית עולמים
 תשמתם לבוראם על מעשיהם המישרים והם
 בוסחים ששכרם מתוקן להם שנ' והלך לפניך Isai. 58, 8
 צדק כבוד י' יאספך ואומ' כי כבר רצה Eccles. 9, 7
 האלהים את מעשיך דוב שפתי ישנים בזמן
 שאו' מעמי תורה שפתותיהם דוכבות בקבר
 הוא שאמ' חד מלך ישראל אנורה באוהלך Ps. 61, 5
 עולמים איפשר לו לאדם לגד בשני עולמות

אלא כך אם' דוד רבונו של עולם : וברנה
 ישראל פופרין שירי תהילים כאלו חי אני
 לעולמים : וקם שלמה בנו תחתיו ואמ' ג' ספרים
 ברוח הקדש משלי ושיר השירים וקהלת' רו"ל
 אמרו ג' ספרים הללו לעת זקנותו אמרן כנגד ג'
 ימים שנשתמש בה העולם לאור שכינה עד שלא
 נבראו המאורות : וכנגד אלו הג' ספרים זכה
 לשלש מעלות שלא זכה בהן אחד וזלתי א'
 שויתן שלמה את הכסף בירושלים כאבנים : וכתו' ^{ש 1 Kg. 10, 27}
 אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה : ב' : ותרב ^{ש 1 Kg. 10, 21}
 חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם : ג' : וישב ^{ש 1 Kg. 5, 10}
 שלמה על כסא י"י למלך : ומפני מה זכה לאלו ^{ש 1 Chr. 29, 23}
 במדרגות על ששאל לו החכמה שנ' : ונתת לעבדך ^{ש 1 Kg. 3, 9}
 לב שומע : משלו רו"ל משל למה הדבר דומה לדסא
 שאמ' לו המלך שאל מה אתן לך : והיה האיש
 פקח ונבון : אם' אם אני שואל כסף וזהב הוא
 נותן לי לא אשאל ממנו כי אם בתו שמתקן שהוא
 נותן לי בתו כל הטובות שבבית גנזיו הוא נותן
 לי : כך לא בקש שלמה אלא חכמה ומתקן שנתן
 לו החכמה זכה בה לכל טוב שבעולם : לכך ^{א Prov. 4, 5}
 הוא או' : קנה חכמה קנה בינה ראשית חכמה
 קנה היא חכמת התורה והחכם בתורה אין
 חכמתו נכרת אלא כפיהו : וכן דרש ר' תנחומא
 ב"ר אבא לב חכם ישכיל פיהו : חכם שנכנס לעיר
 מי מודיע חכמתו פיהו : משל לחבית סתומה
 ואין אדם יודע מה בתוכה כיון שנפתחה הכל
 יודעין מה בתוכה : כך שלמה אעפ"י שנא' בו
 ויחכם מכל האדם לא היינו יודעין מה היא ^{ש 1 Kg. 5, 22}

חבמתו עד ששרתה עליו רוח הקדש ופתח פיהו
ועל שפתיו יוסיף לקח. שהוסיף על לקחה של
תורה ג' ספרים משלי ושיר השירים וקהלת. דוד
אביו אמר ככאשר יאמר משל הקדמוני ושלמה ^{c 1 Sam. 24, 14}
אמ' משלי. דוד אמ' מזמור שיר. ושלמה אמר
שיר השירים. דוד אמ' אך הבל בני אדם. ושלמה
אמ' הבל הבלים. דוד מלך מ' שנה. ושלמה
מלך מ' שנה. לכך אמ' ^{d Ps. 45, 7} תחת אבותיך יהיו
בניך.

א

(א) שיר השרים. למה נאמ' בלשון רבים
 לפי שהוא מכליל בו שירים הרבה הראשונים
 והאחרונים שהרי בשירת הים כתו' שבחו של
 הקב"ה כענין ^aExod. 15, 11 מי כמוך באלים יי' וכן אתה
 מוצא בשירת דבורה וברק שנ' ^bJudg. 5, 3 אנכי ליהודה אנכי
 אשירה. ובשירת ישעיה הנביא אתה מוצא שבחו
 של הקב"ה ושבחו של ישראל שנ' ^cCant. 1, 16 הנך יפה
 דודי אף געים. הנך יפה רעייתי. כשושנה בין
 החוחים כן רעייתי. כתפוח בעצי היער כן דודי.
 ד"א. שיר השירים. למה נאמר בלשון רבים לפי
 שכל השירות אתה מוצא דבריהם על ענין אחד
 וכאן מכליל עברות ועומדות ואותיות עוברות
 שמדבר על יציאת מצרים כענין שנ' ^{*}Cant. 1, 9 לסוסתי
 ברכבי פרעה. וגם על סתן תורה כענין שנ'
 ישקני מנשיקות פיהו כי מולים דודיך מיין. ואומ'
 כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית זאת
 עומדת כענין שנ' ^dCant. 5, 2 אני ישנה ואמ' ^eCant. 7, 1 שובי שובי
 השלמית והוא על ענין הגלות ואותיות כענין
 שנ' ^fCant. 8, 14 ברח דודי ודמה לך לצבי או לעופר האילים
 והוא זמן הנאולה לכך נאמ' שיר השירים. שיר
 חד מיעוט שנים. הרי כאן שלשה לפי שנ' ^gPs. 127, 1 שיר
 המעלות לשלמה. וכתו' ^hPs. 30, 1 מזמור שיר חנוכה הבית
 לדוד. יודענו ששלמה חנך את בית המקדש
 אלא שנקרא על שם דוד אביו על שייסדו ונאמ'
 שיר השירים כאן המעלה מכל השירים לפי שיש
 בו טעמי תורה ושבח לאל הקב"ה ושבח של

† (Isai. 5, 1) שירת דודי לכרמו ונו'. The passage is quoted in the Parma MS. See *Mag. f. d. Wissens. d. Jud.*, vol. 5, pp. 141—144, 149—153.

ישראל וקבוץ הנלווה. אבא מרי ז"ל דרש שיר
השירים שיר היוצא מח' חומשי תורה וכך הוא
ז' וידבר שלשת אלפים משל' ויהי שירו חמשה
ואלף. חמשה שהוציאו מח' חומשי תורה ואלף
שאלפו את ישראל.

אשר לשלמה. למי שעשאו למי שהשלום
שלו הרי כתו' דברי קהלת בן דוד מלך
בירושלים וכתו' משלי שלמה בן דוד מלך
ישראל. וכאן לא נזכר שם אביו אלא מלך ישראל
מכאן אר"ל כל שלמה שבכאן בשיר השירים
קדש הוא חוץ מזה. הנה ממתו של שלמה בא
וראה על שבחר לו שלמה החכמה שרת עליו
רוח הקדש. מכאן אמ"ר פינחס בן יאיר תורה
מביאה לידי מעשים טובים וכן הוא או' ולמדתם
אותם ושמרתם לעשותם. מעשים טובים מביאין
לידי זהירות שנ' צדקת י"י ומשפטיו עם ישראל.
וזירות מביאה לידי זריות כענין שנ' ועוד לימד
דעת את העם ואיון וחיקר תיקן משלים הרבה.
וזירות מביאה לידי נקיות שנ' וכלה מכפר את
הקדש. זריות כהן גדול היתה מביאתו לידי הקדש.
ומתוך הנקיות היה מופרש מכל מומאה שנ'
ולאבהדיל בין הקדש ובין החול. פרישות מביאתו
לידי טהרה שנא' וכפר עליו הכהן וטהר. טהרה
מביאה לידי קדושה שנ' וטהרו וקדשו. קדושה
מביאה לידי ענוה שנ' שוכן עד וקדוש שמו ואת
דכא ושפל רוח ענוה מביאה לידי יראת חסא
שנא' עקב ענוה יראת י"י. יראת חסא מביאה
לידי חסידות שנ' וחסד י"י מעולם ועד עולם

על יריאיו. חסידות מביאה לידי רוח הקדש שנ'
 * אז דברת בחזון לחסידך. רוח הקדש מביאה Ps. 89, 20
 להתחיית המתים שנ' ונתתי בכם רוח וחיותם. * Ezek. 37, 6
 ללמדך זכותה של תורה שמזכה את עמליה לכמה
 מעלות טובות.

(ב) ישקני מנשיקות פיהו. יש בפסוק הזה
 זכירת מתן תורה. יום שדבר הקב"ה עם אבותינו
 בחורב בענין שנ' * מן השמים השמיעך את קולו. * Deut. 4, 36
 ואו' * הנה אנכי בא אליך בעב הענן. ואו' * קול Exod. 19, 9
 דברים אתם שומעים. והוציאו בלשון בקשה
 שכנסת ישראל מבקשת רחמים ואום' ישקני
 מנשיקות פיהו על שראה שלמה ארך הגלות
 וראה שישראל ישבו ימים בלא נביא ובלא כהן
 מורה ובלא תורה שהתורה נתחלקה לכמה פנים
 מפני * חסרון החכמה שנעדרה מבני אדם וישראל
 מבקשים רחמים ואו' רבונו של עולם * כמה
 שהוצאת את אבותינו ממצרים ונתת להם התורה
 וקרבתנו לעבודתך כן עיך יהי רצון שישקני
 הקב"ה מנשיקות פיהו. מלשון * נשקו בר' והוא Ps. 2, 12
 נשיקות התורה שיגלה הקב"ה משיחו וישלח את
 אליהו להיות מורה צדק וישיב לב אבות על Mal. 3, 24
 בנים ולב בנים על אבותם. ולשון מלשון משמע
 לשון נשיקה ממש. * ומרוב אהבת הקב"ה לישראל
 זכר בנשיקה הזו פיהו לפי שדרך מלכי מזרח
 מלכי דרום להיות נושקים על היד אבל כאן
 מנשיקות פיהו. ופירושו על התורה שלמדני דעת

חיסור I M

כשם M 2

3 See Schechter, *Agadath Shir hash.*, p. 25 (quoted wrongly), cf. Rashi.

Jer. 31, 32 * שנ' :ונתתי את תורת בקרבם ועל לבם אכתבנה
 Jer. 31, 33 * ואו' :כי כלם ידעו אותי למקמנם ועד גדולם
 Ezek. 36, 27 * ואו' :ועשיתי את אשר בחקי הלכו ואת משפטי
 תשמרו ועשיתם. וגם משמע ישקני לשון זרן
 Ps. 149, 6 / שהתורה נמשלת בכלי זרן בענין שנ' / רוממות
 אל בגרונם וחרב פיפיות בידם. זו התורה שמוכה
 את האדם בעולם הזה ובעולם הבא. אבא מרי
 Isai. 33, 4 * ו"ל פיר' ישקני יסהרני מלשון :כמשק גבים. וכן
 בתלמוד אמרו רז"ל משיקין את המים בכלי אבן
 לטהרם ופירשו גם על התורה שמטהרת את
 לומדיה מכל אשמה ועון. ולאחר שאמרו ישראל
 זה לזה ישקני מנשיקת פיהו בדרך שעשה
 לאבותינו במצרים חוזרין ואו' כלפי שכניה כי
 טובים הדיך מיין.

טובים. הם הטובות שגמלת לאבותינו מימי
 קדם בענין שנ' :והיה הטוב ההוא אשר ייטיב
 Num. 10, 32 MT habet עמנו
 י"י אתנו והיטבנו לך. כך תיטיב אותנו באחרית
 Deut. 30, 5 * הימים בענין שנ' :והיטיבך והרכך מאבותיך.
 מיין. מכחך הגדול שנקראה בע' שמות של גבורה
 ושל שבח. ד"א מיין. מחמת התורה שנתתה לנו
 Prov. 9, 5 : שהתורה נמשלה כיון שנ' :ושתו ביון מסכתי.
 Ps. 104, 15 / כשם שהיון משמח את הלב שנ' / ויון ישמח
 לבב אנוש. כך דברי תורה משמחין לבו של אדם
 Ps. 19, 9 * שנ' :פקודי י"י ישרים משמחי לבי. ביון כתי'
 Prov. 31, 6 / ויון למרי נפש ובתורה כתי' :תנחומיך ישעשעו
 Ps. 94, 19 m
 נפשי. וכשם שהיון הטוב כל זמן שמתיישן
 מתעלה. אף דברי תורה כל זמן שמתיישן בגוף
 משתבחין. ומה היון אינו משתמר לא בכלי זהב
 ולא בכלי כסף אלא בפחות שבכלים בכלי יוצר

ובכלי עץ כך אין התורה מצויה לא בגסי רוח ולא
ברחבי לב. אלא בגמולי הדעת. וכן הוא או'

•ושפל רוח יתמוך כבוד. ואין הכבוד אלא התורה ^{Prov. 20, 23}

שנ' •כבוד חכמים ינחלו •ותמימים ינחלו טוב • ^{Prov. 3, 35}
^{Prov. 28, 10}

ובשם שהיין ניכר מי ששתהו כן החכם ניכר

בחכמתו. ד"א כי טובים דודך מיין. או' ישראל

לפני הקב"ה רבונו של עולם טובים לנו דודך

וקרבתך יותר ממה שאנן נתונים בין האומות שאני

להם למשל כענין שנ' •ישחור בי יושבי שער ^{Ps. 69, 13}

ונגניות שותי שכר. ד"א מיין מע' אומות שמושלים

בישראל. ד"א. כי טובים דודך מיין. עריבין לנו

דברי תורתך ולא להיות בגויי הארצות שמתקבצין

אל בתי משהארות ושותין יין ואין מספרים שבחך

אבל אנחנו בשמך מזכירים בכל מקום.

(ג) לריח שמניך טובים. זה ריח שמנו של

צדיקים שבכל דור ודור שהרי הצדיק שקנה לו

שם טוב נמשל כשמן המוב שנ' •טוב שם ^{Eccles. 7, 1}

משמן טוב. ואו' •בכל עת יהיו בגדיך לבנים ^{Eccles. 9, 8}

ושמן על ראשך אל יחסר. ולמה נמשלו הצדיקים

לשמן לום' לך מה השמן מר מתחלתו וסופו

מתמתק. כך הצדיקים מתייסרין תחלה וסופן

מתגדלין כענין שנ' •עוד ינובין בשיבה דשנים ^{Ps. 92, 15}

ורעננים יהיו. ואו' •והיה ראשיתך מצער ^{Job 8, 7}

ואחריתך •ישנא מאוד. ומה השמן צף על כל

המשקים. אף הצדיקים עליונין על כל בני אדם

ומה השמן רפואה לאדם ומצהיל פנים. אף

מעשה הצדיקים רפואה ומצהיל פניהם שנ'

•רפאות תהי לשרך. ואו' •חכמת אדם תאיר ^{Prov. 3, 8}
^{Eccles. 8, 1}

פניו. לפיכך כנסת ישראל אומ' לפני הק"ב
 רבונו של עולם זכור לנו את ריח הצדיקים
 שעמדו בכל הור ודור ואל תגשנו ביד האומות.
 שמן תורק שמך אבא מרי ז"ל פירש הוא
 שם שמן שריחו טוב למאור לפי שלא נאמ'
 שמך יורק ששמן לשון זכר' וגם השם לשון זכר'.
 לכך נאמ' כי תורק הוא שם השמן. ד"א שמן
 תורק שמך תי"ו במקום יו"ד לפי שאותיות אי"תן
 מתחלפות. ופירושו של פסוק כשם שהשמן הטוב
 המריקין אותו מכלי אל כלי וריחו נודף כך יצא
 שם הצדיקים במקום שנשחטו על קדושת השם
 כגון רשב"ג נשיא ישראל ור' ישמעאל בן אלישע
 כהן גדול בן כהן גדול שבא הקוסנמור בימי מלכות
 הרשעה ומצאם יושבין בעזרה נושאים ונותנים
 בהלכות הפסח נטלם והביאם לפני המלך. בא
 להרוג את רשב"ג אמ' לו ישמעאל בחיך התחל
 בי ולא אראה במיתת חבירי שאני כהן גדול בן
 כהן גדול. בא להרוג את ר' ישמעאל אמ' לו
 רשב"ג התחל בי שאני נשיא בן נשיא מיד התיי
 ראשו של רשב"ג בסייף. ביקש להרוג את ר'
 ישמעאל ובקשה בת מלך להפשיט את עירו
 שהיה נאה כיוסף הצדיק והפשיטו את פניו
 מוקנו עד מקום תפילין וקבלו עליהם את הדין
 ומתו על קדושת שמך. וכן חוצפית התורגמן
 שהיה ר' עקיבא קורא אותו ייפית מבני אדם
 הצוק חן בשפתותיך שהיה יודע בע' לשונות
 ותפשטוהו והרגוהו. וכן ר' יהודה הנחתום שלא
 הלך לעולם ד' אמות בלא תורה ולמה נקרא

Y. Hag. 2, 77
 Tos. Ohol.
 18, 13

שמו יהודה הנחתום שהיה מציא דברי תורה
 עריבים כלחם חמדות. ומצאווה בורח והרגוהו.
 וכן ר' יהודה בן בבא שמצאווה יושב וסומך
 וקנים בין ארשא לשפרעם ונעצו בו ג' מאות
 לונכיות של ברזל עד שנעשה עצמו ככברה. וכן
 בן עזאי חתנו של ר' עקיבא שמתוך חיבתו
 בתורה הניח את אשתו מצאווה בבית המדרש
 והרגוהו. וכן ר' עקיבא היו עושין קלמוסים של
 קנין ונותנין בין צפרניו לתוך כ' שנה הוציאווה
 סבית האסורין והרגוהו. והוא היה קורא קרית
 שמע של שחרית ויצאה נשמתו באחד. וכן ר'
 חנניה בן תרדיון פעם אחת גזרה מלכות הרשעה
 שלא לעסוק בתורה ומצאווה יושב ודורש וספר
 תורה מונח לו בחיקו כרכוהו בספר והקיפוהו
 חבילי וסורות ושרפוהו. וכן ר' טרפון שהיה חרד
 במצות פעם אחת היה רעב בארץ ישראל וקידש
 ג' מאות נשים כדי להאכילן בתרומה. ומצאווה
 בעזרה ועיוורוהו. וכן ר' ישבב שהיה משארית
 החסידים ונתפש על מטתו ונהרג.

על כן עלמות אהבוך. על שרואין אומות

העולם שנקראו עלמות שנ' :ועלמות אין מספר. ⁸ Cant. 6, 8
 לפי שרואין ייחודן של צדיקים שנהרגין על קדושת
 שמך חזרין על כרחן ונותנין הדייה לשמך הגדול
 כדרך שנעשה בימינו בקהלות אשכנז בשנת
 תת"נו כשנתנו יד בני שעיר לעלות על ארץ
 הצבי :ושלחו ידיהם בקהלות ונשחטו אל קדושת
 השם כל אלה וכאלה ראה שלמה ברוח הקדש
 ודבר עליהם. לריח שמניך טובים שמן תורק

שמך. הם הצדיקים שבכל הדורות המיוחדים
 שמך ושםם הולך מסוף העולם ועד סופו כשמן
 השוב והוא שאמ' דוד * כי עליך הורגנו כל היום Ps. 44, 23
 נחשבנו כצאן מבחה. ד"א לריח שמניך טובים.
 ר' חייא בשם ר' אחא דרש שני שמנים הם
 שמן כהונה ושמן מלכות. ורכנן אמרי לריח
 שמניך טובים תורה שבכתב ותורה שבעל פה.
 שמן תורק שמן זו שמנה של תורה שישראל
 עוסקין בה כענין שנ' בחזקיהו * וחובל עול מפני
 שמן. חובל עולו של סנחריב מפני שמנו של
 חזקיהו וסיעתו שהיו עוסקין בתורה ובמצות. על
 כן עלמות אהבך. אלו גירי הצדק שרואין שמן
 של צדיקים שמתדבקין בקונם. ובאין ומתגייירין
 להדבק בשם. ד"א לריח שמניך טובים לפי
 שידענו הטובות שעשית עם אבותינו מימי קדם
 על שגלינו מארצנו לא שכחנוך בין הגוים. שמן
 תורק שמך. אע"פי ששמנו הורק לחרצות כשמן
 שמתרוקן מכלי לכלי ונתרוקנו מכל הטובות
 שנתת לאבותינו שמך בפנינו תמיד כענין שנ'
 כל זאת באתנו ולא שכחנוך וגו'. אלא ייחודך Ps. 44, 18
 בקרבנו. על כן עלמות אהבך. על כן שישראל
 מיחדים שמך בכל הדורות עלמות אהבך כל
 הימים אהבך כל העלמות שבראת לא שכחנוך
 בין בארץ בין בחוצה לארץ. שמך בפיהם
 תמיד. ד"א. עלמות. על מות אהבך אע"פי
 שמתים אינם כופרים בשמך כענין שנ' * אם Ps. 78, 34
 הרגם ודרשוהו ושבנו ושחרו אל. ד"א. כמו
 ועלמות אין מספר. כלום אפי' האומות אהבך
 ומדבקים בייחודך על שרואין את ישראל

מייחדין את שמך באים גם הם תחת כנפי השכינה.

(ד) משכני אחריו נרצה אמ' כנסת ישראל לפני הק"בה רבונו של עולם משכנו מן הגלות הזה שהגלות הזה נמשל לבור כענין אשתני ^{Pa. 88, 7} בבור תחתיות במחשכים במצולות ואו' ויעלני ^{Pa. 40, 3} מבור שאן וגו'. וכל מי שהוא בבור צריך משיכה לעלותו כענין שנ' וימשכו ויעלו את יוסף מן ^{Gen. 37, 28} הבור וישראל צועקים לפני הק"בה מתוך הגלות למשכם ולהעלותם.

אחריו נרצה לאחר שתעלנו מן הגלות נרצה אחרי תורתך ואחרי מצותך ועוד : אם אנו מעומים נהיה רבים שנ' ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה ואני שכולה וגלמודה לכך התחיל בלשון יחיד וחזר ואמ' נרצה כלשון ארוצה כמו : נעשה אדם אולי אוכל נכה בו ^{Gen. 1, 26} הוא מאותיות אי"תן המשמשין זה לזה ד"א ^{Num. 22, 6} משכני אחריו כמו ישראל נשע בי"י תשעת ^{Isai. 45, 17} עולמים לא תבושו ולא תכלמו עד עולמי עד פתח בלשון יחיד וסיים בלשון רבים שישראל נקרא יחיד ונקרא רבים.

הביאני המלך חדריו ברוך הוא שהוציאנו ממצרים ומשכנו אצלו כענין שנ' ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד וכאן הביאני השם חדריו בחדרי התורה והמצות ובחדרי מקדשו וכשם שהביאני אז חדריו כן עוד תמשיכני ותביאני חדריו כשם שהבמחתני והביאותים אל הר קרשי ושמחתים בבית

תפילתי וכן רח אמי * שלח אורך ואמתך הבה Ps. 43, 3, 4
 ינחוני יביאני אל הר קדשך ואל משכנותיך.
 ואבואה אל מזבח אלהים אל אל שמחת נילי.
 נגילה ונשמחה בך בענין שני * או ימלא Ps. 126, 2
 שחוק פינו ולשונינו רנה ואו * אז תשמח Jer. 31, 12
 בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדיו ואו
 ששמחנו כימות עיניתנו שנות ראינו רעה בך Ps. 90, 15
 משלו רז"ל משל למה הדבר דומה לאשה אחת
 שהלך בעלה ובניה וחתניה למדינת הים לימים
 הם חוזרים לבתיהם אמרו לה באו בניך אמרה
 לכו בשרו את כלותי ותשמחנה בהם אמרו לה
 באו חתניך אמרה לכו בשרו לבנותי ותשמחנה
 בהן כיון שאמרו בא בעליך אמרה זו היא
 שמחתי כך בשעה שאמי הנביא * בנותיך על Isai. 60, 4
 צד תאמנה היא אומרת * ישמח הר ציון בשעה Ps. 48, 12
 שאמי הנביא * בניך מרחוק יבאו היא אומרת Isai. 60, 4
 תגלנה בנות יהודה כיון שאו לה * הנה ישעך Isai. 62, 11
 היא אומרת * שוש אשיש בי"י תגל נפשי באלהי Isai. 61, 10
 לכך נאמר נגילה ונשמחה בך מעשה באשה
 אחת בצידן ששהת עם בעלה י' שנים ולא
 ילדה בקש לגרשה באו אצל ר' שמעון בו
 יוחאי חייבם כשם שלא נודוהם אלא מתוך
 מאכל ומשתה כך לא תפרדו זה מזה אלא
 מתוך מאכל ומשתה הלכו ועשו סעודה בבית
 האיש עד שהם אוכלים ושותים אמי לה בתי כל
 חפץ טוב שאת רואה בבית הזה מלי ולמי לבית
 אביך כיון ששמעה רמה לעבדיה להשכירו
 שתה וישן לו צייתה לעבדיה והוליכוהו במטה
 עד שהוא ישן לבית אביה הקיץ משנתו היה

מסתכל בבתלים ובעמודים אמ' לה היכן אני
נתן אמרה לו הלא תזכור מה שאמרת לי מערב
כל חפץ טוב שאת רואה בבית הזה קחי ולכי
לבית אביך ראיתי ולא חפצתי טוב ממך כך אני
חפצה מכל מה שיש בביתך. באו אצל ר'
שמעון וספרו לו המעשה הזה עליהם ונתפקדו.
בך ישראל או' רבותו של עולם יותר מכל הטובות
שעשית עם אבותינו ועמנו אין אנו חפצים כי
אם כך נגילה ונשמחה בך. ר' יצחק או' אלו
ב"ב אותיות של תורה.

נוכירה דודך מיון מיינה של תורה כענין

שנ' ושתו ביון מסבתי. אלו הלכות הפסח ^{o Prov. 9, 5}
שנדרשות בפסח והלכות עצרת בעצרת והלכות
החג בחג ועל ער' השנה שישראל מזכירין דבר
בעתו.

מישרים שבישראל אהבוך. ביון שהק"ב
מקבץ נדחי ישראל ויבנה להם מקדשו נעשים
הכל צדיקים שנ' שועמך כלם צדיקים. והכל יהיו ^{o Isai. 60, 21}
משרים וכלם ידעו דרך י"י. לכך נאמ' מישרים
אהבוך.

(ה) שחורה אני ונאווה. אומרת כנסת ישראל
לאומות העולם אע"פי ששחורה אני בגלות בין
האומות ונאווה אני בזכות אבות שהיא קיימת
לעולם כענין שנ' כי ההרים ימוש והגבעות ^{x Isai. 54, 10}
תמוטינה וחסדי מאתך לא ימוש וגו'. שחורה
אני בתוכחות ונאווה אני בנחמות ובהבטחות
שהבטיחני על ידי נביאיו, אם ימדח השמים ^{o Jer. 31, 36}
מלמעלה ויחקרו מוסדי ארץ למטה גם אני
אמאם בכל זרע ישראל על כל אשר עשו נאם י"י.

שחורה אני בשעבוד ונאווה במצות לקבל שכר
 Dan. 12, 12 מוב על שעבוד גליות כענין שנ' : אשרי המחכה
 Zeph. 3, 8 ויגיע ואו' : לכן חכו לי נאם י"י וגו' : שחורה אני
 ונעולה בפני המלכיות ונאווה בפני השם שנ'
 Isai. 30, 18 לכן יחכה י"י לחננכם ולכן ירום לרחמכם
 שחורה אני ונאווה כשם שהייתי שחורה במצרים
 בחומר ובלבנים ונהייתי נאווה בביות מצרים שנ'
 Gen. 15, 14 ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ונא' : וינצלו את
 Exod. 12, 36 מצרים : כך אע"פי שאני שחורה בעבודת הגוים
 ושלולה בידם עתידה אני להיות נאווה בביותם
 Isai. 60, 1 : שנ' : תחת הנחשת אביא זהב וגו' :
 בנות ירושלם : בין שחורים בין נאים : בנות
 ירושלם אנחנו אתה מוצא אפ"י כמה : שחסרו
 ונעשו שחורים בן נשתכחו ונעשו נאים : שחורה
 Ps. 106, 7 בים שנ' : וימרו על ים בים סוף : ונאווה בים שנ'
 Exod. 15, 2 זה אלי ואנוהו : שחורה אני במרה : דכתי'
 Exod. 15, 24 וילונו העם : ונאווה במרה שנ' : שם שם לו חק
 Exod. 15, 25 ומשפט : שחורה ברפידים שנ' : בקרבנו אם אין :
 Exod. 17, 15 ונאווה ברפידים שנ' : ויבן משה מזבח : שחורה
 Exod. 24, 7 בחורב ע"ש : נעשה ונשמע : שחורה אני במדבר
 Ps. 78, 40 דכתי' : כמה ימרוהו במדבר : ונאווה במדבר :
 בהקבת המשכן : שחורה במרגלים : ונאווה ביהושע
 וכלב : שחורה בשימים : ונאווה בפינחס : שחורה
 במעשה עכן : ונאווה ביהושע חקנים : שחורה במלכי
 ישראל ונאווה במלכי יהודה : שחורה בגלות ונאווה
 בקבוץ נדחי ישראל : בנות ירושלם אמ"ר יוחנן
 Ezek. 16, 61 כל המלכיות כפרים לגבי ירושלם שנ' : ונתתי
 אתהן לך לבנות : כאהל : קדר : שורים במדברות

עתידיה אני להיות כיריעות שלמה. וכן הוא או'
 • עוד אושיבך באהלים כימי מועד. כימים שהיו ^{Hos. 12, 20}
 ישראל הלכים ברנלים ומחנה שכינה בתוך
 מתניהם. כאהלי קדר. שחורים מבחוץ ונאים
 מבפנים. כך תלמידי חכמים כאורים מבחוץ שהם
 נשחרים בדברי תורה ונאים מבפנים כיראת שמים
 שבלבבכם. ד"א. כאהלי קדר. אע"פ שישראל
 מטלמלין מגולה לגולה כאהלי קדר שהם מענים
 אהליהם ממקום למקום ואינם יושבים קבועין
 שקם ושאנן כשמים שאינן זזין ממקומן שהם
 יריעות שלמה של מלך מלכי המלכים שהשלום
 שלו. שנ'. הנוטה כדק שמים ומתחם כאהל ^{Isai. 40, 22}
 לשבת. נוטה שמים כיריעה. וכן הוא או' למען ^{Deut. 11, 21}
 ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה וגו' וכן
 הגי' ר' אליעזר בן יעקב ישראל עתידין להיות
 יושבין ואין מטלמלין עוד שנ'. אהל בל יצען בל ^{Isai. 33, 20}
 יסע וגו'. ואז יהיו שוכים לשוכיהם ורדו ^{Isai. 14, 2}
 בננושיהם. מלמד שבשר שלמה בשיר השירים ישועת
 ישראל כדרך שאמ' דוד אביו בשיר תהליתיו
 מי יתן מציון ישועת ישראל. ^{Ps. 53, 7}
 (ו) אל תראוני שאני שחרחרת. אומרת
 כנסת ישראל לאומות העולם. אל תבזוני שאני
 שחרחרת מן העונות ודומה לו. ושמתוך כרואי. ^{Nah. 3, 6}
 לשון בוזין כמו. ויך באנשי בית שמש כי ראו ^{1 Sam. 6, 19}
 בארון יי'. ומה בוזין נהגבו שהיו קוצרין
 ומשתחווים. ויש או' כי כך היו או' מי שהכעיסך
 שהלכת עמנו ומי פייסך ואתה בא אלינו. והיא
 אומרת לאומות שהם או' כבר שכח אותך השם
 נמשך ונחר בנו. וכנסת ישראל אומרת

מי להם ע"ג ומה אני שעברתי על קצת
 המצוות גליתי ונשתעבדתי לכם אתם שלא
 קיימתם אחת מן המצוות וכלם (ויכולכם) פשע
 וחטאה אם יבא הק"בה לפקוד עליכם מה
 Mic. 5, 14 w תקומה יש בככם וכן הוא או' וועשיתי באף
 ובחמה נקם על כל הגוים אשר לא שמעו
 משלו רז"ל משל למה הדבר דומה לשפחה כושית
 שיצאת למלאת מים מן המעיין והיתה אומרת
 לחברותיה למחר אדני מנרש את אשתו ונושא אותי
 אמרו לה למה אמרה להן על שבאת להסב אצל
 וראה ידיה מפחומות אמרו לה פחתה ומה
 גברתך על שראה בעלה ידיה מפחומות הוא
 חפץ לנרשה את שכולך שחורה וכעורה על אחת
 כמה וכמה ר"א אל תראוני שאני שחרחרתי
 אומרת כנסת ישראל לאומות אע"פי שאני נתונה
 תחת ידיכם בקצפו של השם אין אתם רשאים
 Zech. 1, 15 x לראות כענין שנ' וקצף גדול אני קוצף על
 הגוים והשאננים אשר אני קצפתי מעט והם
 עזרו לרעה וראיה לדבר שכל המקטרג על
 ישראל לזקה אין לך שהיה מחבב את ישראל
 Num 20, 10 y יותר סמשה רבונו ועל שאמ' שמעו נא המורים
 נגזר עליו שלא יפנס לארץ ישעיהו על שאמר
 Isai. 6, 5 z ובהוך עם ממא שפתים אנכי יושב כתי' ויעץ
 Isai. 6, 6 a אלי אחד מן השרפים ובירו רצפה נחלת לא
 נאמ' אלא רצפה רצץ הפה שאמ' גנאי על כלי
 Kgs. 19, 16 d אליהו על שאמ' כי עזבו בריתך בני ישראל
 ואת מזבחותיך הרסו הראה לו עונת רצפים כל
 זה רוץ הפה שאמ' קטיגוריא על בני מיד אם

לז השם :ואת אלישע בן שפט המשח לנביא ^{c 1 Kg. 19, 16}

החתיק כביכול אי איפשר בנביאותך אוי להם

לאומות העולם כמה דינם גדול על מה שעושין

^{d Zech. 3, 12}
MT habet
בכם

לישראל וכן הוא או' :כל הנוגע בהם כנוגע

בבבת עיניו :שחרחורת : ולא שחורה ממעי אמי

ששופתני השמש כאדם שהשמש מכה עליו

השמש רואה אותו ומשחירו ולא שופתו עין איה :

אינו דומה כיעור : ממעי אמו : לכיעור מקריי

שהכיעור מן השמש יכול הוא לישיב ימים בבית

: וחזור לכמות שהיה : כך ישראל עין השמש

והירח והכוכבים שהשתחוו להם הם גרמו להם

הגלות כיון שיתמרקו עונותיהן מיד הם חוזרין

לקדמותם : ששופתני השמש עד שהיו משתחיים

לשמש כענין שנ' : אחוריהם אל היכל י"י והמה ^{e Ezek. 8, 16}

משתחיים קדמה לשמש הוא שהנביא או' זכי ^{f Jer. 2, 13}

שתיים רעות עשה עמי אחת שהיא שתיים

אחוריהם להיכל ומשתחיים לשמש :

בני אמי נחרו בי : כי נביאי השקר הם

התעו את ישראל וגרמו להם גלות בחרון אף יי'

וכן אתה מוצא בירבעם בן נבם שהדיח את

ישראל אחרי העגל ואו' : נביאיך חזו לך שוא ותפל ^{g Lam. 2, 14}

ולא גלו על עונך : ד"א : בני אמי : בני אומות :

בני אמי נחרו בי : אלא פושעי ישראל שהם

מריעים את ישראל מן המצוות וגורמין לו ליתן

ממון לגוים שכל זמן שישראל נמנעין מין המינות

אומות העולם נוסלין ממנום שנ' : תחת אשר לא ^{h Deut. 28, 47, 48}

עברת את' יי' ועברת את אויביך :

שמוני נוסרה את הכרמים : שמוני בגלות בין

הוא חזר 3 M < לכיעור מקריי 2 מ פבעי 10

האומות להיות עובדים למלכי האומות ונותנה להם

מס.

כרמי שלי לא נטרתי. מרדתי במלכות בית
דוד. והנני נותנת מס ומלגלת וארנוניות למלכי
Isai. 8, 6 אומות העולם. וכן הוא או' יען כי מאס העם
הזה את מי השילוח ההולכים לאמ'. לבן הנני
מעלה עליכם את מי הנהר העצומים והרבים.
ד"א' שמוני נומרה את הכרמים. שמוני בארצות
הגוים ולבקש רחמים על שלום ארצם כענין שנ'
Jer. 29, 7 ושאלו את שלום העיר אשר הגליתיה אהבם שמה
MT habet ודרשו כי בשלומה יהיה לכם שלום וישראל מבקשין
בשלום המלכות ומבקשים רחמים על ארצות
הגוים ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה.
כרמי שלי. ארצי ומלכותי. לא נטרתי כי גלינו
מתוכה ואין מלך ואין שר.

(ז) הגידה לי. כנסת ישראל מבקשת לפני
המקום ואומר' רבנו של עולם הגידה לי שאהבה
Deut. 6, 5 נפשי אותך כענין שנ' ואהבת את יי' אלהיך
בכל לבבך ובכל נפשך. שאפ"י אתה נוטל את
Ps. 44, 23 נפשי אני אהבת שנ' כי עליך הורגנו כל היום
נחשבנו כצאן מבחה.

איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים. איכה
תרעה. בימות המשיח. איכה תרביץ את צאנך
בצהרים. אלו שתי צרות הגלות חבלי משיח
שהם דומין לשרב זמן שהחמה מכה בראש האדם
הוא זמן שאין שלום לכל בשר ליוצא ולבא אין
שלום מה יעשו ישראל באותן הימים באי זה
זכות ינצלו מאותן הצרות.

שלמה אהיה כעושיה. שי"ן מלה לעצמה

כמו = שאתה מדבר עמי. ופירשו אשר. למה ^{MT habet} ^{עמי} ^{Judg. 6, 7} אהיה בעוסייה כרועה שבקעו ואיבים את עדיו ועמה כנגדו והלך והכל מסיחין עליו עדרי חביריך קיימין ושלך נבקעו והוא בוש ונכלם מדבריהם. ר' חלבו בשם ר' הונא או' שלא אהיה בעוסייה נאבל הזה שהוא עוטה על שפם ודומם. כך ישראל כיון שהאריך עליהם הנלות וכלו כל הקיצין היו יושבין ומשתוממין ואין להם פה להשיב לאומות כענין שנ' = אשמרה לפי מחסום ^{Ps. 39, 2} בעוד רשע לנגדי ואו' = נאלמתי. לא אפתח פי ^{Ps. 39, 10} אתה עשיתי.

(ח) אם לא תדעי לך. משיבה רוח הקדש לישראל אם לא תדעי לך מה העשי ואיכה זרעה אותך בימי הנלות ואיכה ארביץ אותך בצהרים בעיתי הצרות באחרית הזעם.

צאי לך בעקבי הצאן. כלום' לך בדרך האבות. כשם שאברהם יצחק ויעקב במחו בי ולא עזבתם ולא נמשהים שנ' = ויהלכו מנוי אל גוי' ^{Ps. 105, 13} = לא הניח לאיש לעשקם. עשי מעשיהם ותושעי ^{Ps. 105, 14} בעקבי הצאן בהלוך הצאן כמו = ועקבותיך לא ^{Ps. 77, 20} נדעו.

ורעי את גדיותיך. לאחר שתלכי בדרכיהם ותראי שבליהם שדרכו הצדיקים ותעשי כמעשיהם ותדעי את בניך על משכנות הרועים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אי ינצלו מחבלי משיח שנ' = והיה כל אשר יקרא בשם יי' ימלט. וכך או"ל ^{Joel 3, 5} מה יעשה אדם וינצל מחבלי של משיח יעסוק בתורה ובגמילות חסדים והבל פיהם של תינוקות מנינה על ישראל בגלות לפי שאין בהם חטא.

ודע כי הצאן מפרים פרסה לפניו ועקיביו שוסע
 ומקום שדורכין נבר מקום רריסה העקב לכך
 נאמ' בעקבי הצאן והוא משל על הצדיקים
 שדרכיהן ניכרים וכל הרצנה ללכת אחריהם ילך
 ויוושע' וכן אתה מוצא במלכי יהודה כל שהלך
 בדרך דוד הקב"ה עזרו' הקב"ה מזהיר את ישראל
 ללכת בדרכי אבותיהם הצדיקים כדי שיוושעו' אבא
 מרי ז"ל פירש היפה בנשים זו כנסת ישראל
 שהיא יפה במעשיה ובזויה מכל האומות שנ'
 Lev. 20, 26 : ואבריל אתכם מן העמים להיות לי בנשים.
 כשמנשים את שם קדשי' נשים לשון שבתה כמו
 Lam. 3, 17 : נשיתי מוכה' ורעי את גדוהיך' הנדלי הק' על
 שם שהם משכנות הרועים שבזמן שאין צדיקים
 בדור קטנים נתפשן תחת הדור והוא פירו' על
 דרך מדרש אבל' מקרא יצא מדי פשוטי'
 משכנות ממש מקום ששוכנים הרענים והם בתי
 כנסיות ובתי מדרשות'.

(פ) לסוסתי ברכבי פרעה' זה הענין הורשין
 אותו : להקב"ה לשעבר על קריעת ים סוף שדמה
 הקב"ה לסוסי פרעה הנללים שלום כדמות נקבה'
 והסוסים של מצרים מזויינים משנים היו ובאו
 המצרים אחרי אותי הרמות והמביעו את רוכביהם
 Exod. 15, 1 : בים שנ' סוס ורוכבו רמה בים' אז דמיתך
 רעייתי השתקתך מתרעומותך מלשון וידום
 Exod. 14, 11 : שהיו מתרעמין על משה ואו' = המבלי אין קברים
 במצרים' כיון שראו את אויביהם מתים על שפת
 הים דממו מ' מתרעומותם' רעייתי לשון אחובתי
 Ps. 122, 8 : כמו x למען אחי ורעי' אבא מרי ז"ל פי' לסוסתי

מלשון הפתה שהסית השם את המצריים לרדוף
 אחרי ישראל כדי להמביעם בים. וכן הוא או'
 יחזק י"י את לב פרעה וירדוף אחרי בני ישראל. ובוה
 * Exod. 14, 8
 הענין תוכל לדרוש כל זה הפסוק לשעבר. אבל
 יש לי לדרוש לסוסתי ברכבי פרעה לעתיד כדרך
 שדרשתי כל הענין מתחלת הספר. עד כאן על
 אדוות הגלות. לסוסתי ברכבי פרעה דימיתוך
 רעייתי. רוח הקדש מבשרת את ישראל. כי כשם
 שנפרע מן הראשונים כן יפרע מן האחרונים וכן
 הוא אומ' כימי צאתך מארץ מצרים אראנו
 Mic. 7, 15
 נפלאות. כשם שהסית את פרעה וחילו לרדוף
 אחרי בני ישראל ואבדם. כן יסית השם משפחות
 הגזכרים במזמור אלהים אל דמי לך. לעלות על
 ישראל כדי למרדם מן העולם.

דימיתוך רעייתי. בוא וראה בצאת ישראל
 ממצרים יצאו על ידי משה ואהרן ולעתיד על
 ידי אליהו ומלך המשיח. מלך המשיח כנגד משה
 שנא' והי בישרון מלך. אליהו כנגד אהרן
 * Deut. 33, 5
 קדוש י"י בצאת ישראל ממצרים אכלו את המן
 ולעתיד לבא כתי' יהי פיסת וברו בארץ בראש
 * Ps. 72, 16
 הרים. בצאת ישראל ממצרים פרש ענן למסך
 ולעתיד לבא כתי' וסוכה תהיה לצל יומם וגו'.
 * Isai. 4, 6
 בצאת ישראל ממצרים הזיל להם מים מצור
 ולעתיד לבא ומניין מבית י"י יוצא. בצאת ישראל
 ממצרים וישע י"י ולעתיד לבא כתי' והשיעני י"י
 * Ps. 20, 7
 משיחו. או' והושיע י"י את אהלי יהודה וגו'. וכיוצא
 * Zech. 12, 7
 כאלה הרבה. לכך לסוסתי ברכבי פרעה דימיתוך
 רעייתי. דימיתי הישועה זאת העתידה לבא לישועת
 מצרים כשהסיתי את פרעה לבא ברכבו ובפרשיו

(ו) נאוו לחייך בתורים' לשעבר דורשין אותי
 על עמידת הר סיני שהיו ישראל עומדין שורות'
 צוארך בחרוזים' אלו המחנות' שהיו כל
 אחד מכיר דגלו ושבתו' ד"א' צוארך בחרוזים
 אלו ע' זקנים שהיו חרוזים במרגליות הללו' ד"א'
 נאוו לחייך בתורים' הקב"ה אומ' לישראל מפני
 מה דמיתוך רעייתי לנסי מצרים לפי שהייתם
 עוסקין בתורה מתוך הדחק בגלות' מהו בתורים'
 אלו תורות שבתורה * זאת (תורת) הבהמה והעוף * Lev. 11, 46
 זאת תהיה תורת המצורע' * זאת תורת המנחה' Lev. 14, 2
 זאת תורת הקנאות' * זאת תורת האשם' * זאת Num. 5, 29
 תורת זבח השלמים' * זאת התורה אדם כי ימות Lev. 7, 1
 באהלי' * זאת תורת הנזיר' נאוו לחייך בתורים' Num. 19, 14
 מה הלחיים הללו לא נבראו אלא לדבור' כן לא
 נבראו ישראל אלא לתורה' צוארך בחרוזים' אלו
 התלמידים שיושבים חרוזות חרוזות לפני הרב'
 ובזכות התורה ישראל נמלין מן הצרות'
 (יא) תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף'
 כמו * ובהניע תור נערה ונערה' ונדרש לשעבר Esth. 2, 12
 שהשם או' לכנסת ישראל כאשר יצאו מצרים'
 תורי זהב זו בזה הים' עם נקודות הכסף' זו
 בזה מצרים' שכשם שהזהב חשוב מן הכסף כך
 היתה בזה הים יתירה על בזה מצרים' נעשה
 לך כמו * נעשה אדם בצלמנו' והוא כמו אעשה' Gen. 1, 26
 ד"א' נעשה יאדם כמו * ישועות בל נעשה ארין' Isai. 26, 18
 כל מקום שאתה מוצא לך בש"י הוא לשון זכר'
 בפתח לשון נקבה' חוץ מאתנחתא וסוף פסוק
 חקף' נשוב על בזה הים ובזה מצרים * ונתבאי Ezek. 16, 7

בעדי עדיים' בעדי זו בזה מצרים' עדיים זו
 בזה ים סוף ה' עם נקודות הכסף' ד"א תורי
 זהב' נעשה לך' זו נתינת התורה הנחמדים מזהב
 ומפז רבי' ר' אבא בר כהנא אמ' אלו האותיות'
 ר' אחא אמ' אלו התיבות' ולעתיד תורי זהב
 נעשה לך זו הישועה העתידה לבא שהיא גדולה
 מכל הישועות שעברו' עם נקודות הכסף' עם כל
 המצב שעשה השם על ישראל מימי קדם' ד"א'

תורי הזהב נעשה לך כענין שנ' ונתחת הנחשת
 אביא זהב' עם נקודות הכסף' ונתחת הברזל
 אביא כסף' חיל גוים יבאו לך' שפעת גמלים
 תכסך בכרי מדין ועיפה כספם וזהבם אתם'
 (יב) עד שהמלך במסבוי לשעבר עד שהשם
 נגלה בסיני ליתן תורה לישראל'

נרדי נתן ריחו' כבר עלה ריח הקמרת של
 עגל' משל למלך שנשא אשה בת טובים עד
 שהוא מתקן לה חופה מצאה שזינת' עלובה כלה
 שמונה בתוך החופה' אבא מרי ז"ל דרש נתן
 ריחו' עזב ריחו המצוי ורומה לו ולא נתן סיחון
 לא הניח סיחון את ישראל' ולעתיד עד שהמלך
 במסבוי עד שהשכינה בשמי מרום' נרדי נתן
 ריחו' יש רשות ליפרע מן האומות שנ' וידר
 יעקב וזהאביר שעיר (שריד) מעיר' ואו' וקרקר
 כל בני שת' וישראל עושה חיל' ואו' כי
 אעשה כלה בכל הגוים'

(יג) צרור המור דודי לי' לשעבר אע"פי
 שנרדי נתן ריחו מחל לו הק"בה שנ' ויאמר ו'
 סלחתי מדברך וצרר שכינתו ומצאה בין שני בדי
 ארון שנ' בין שדי ילין' כשם שהשדים בלועים

בבגדה של נערה כן היו שני בדי ארון בולעין
 כן הפרוכת שנ' ^a 1 Kgs. 8, 8 ויאריו הבדים ולא יראו החינה
 נראין ואינן נראין בולטין בשני דדי אשה ובתי'
 ונעודתי לך שם וגו' ולעתיד צורר המור דודי ^b Exod. 25, 22
 לי בין שהוא מסרני בגלות בין שהוא מר לי
 בשעבור מלכיות דודי לי אהבתי לא אשכח ולא
 שבתיו כענין שנ' ^c Ps. 44, 18 כל זאת באהנו ולא שכחנך
 בין שדי ילין אהבת המיד בלבי ייחודו קשור
 בנפשי ד"א צורר המור בשם שצורר המור
 האשה משימתו בין שדיה כדי להריח כן השכינה
 בין שני בדי הארון

(יד) אשכול הכופר דודי לי לשעבר אע"פ
 שחמאו ישראל בעגל לא סלק הק"בה מתיבה
 שנ' בין שדי ילין תקרא אשכול הכופר והוא
 אשכול של בושם כמו ^d Cant. 4, 13 כפרים עם נרדים ופירושו
 איש שהבל שלו זה הק"בה הכופר המכפר לי
 על כל עונותי

בכרמי עין גדי מקום יש בארץ ישראל ושמו
 עין גדי זכרמים שלו נאים והכתו משבחו לפי
 שהיו עושין שם יין במהרה לנסכים ולקרבת
 ופיר' לאחר שכפר השם לישראל על מעשה העגל
 הזהירם על הקרבנות ועל הנסכים כדי לזכותם
 לכך נאמ' ספר ויקרא אחר מעשה העגל בר
 נזירא דרש אשכול הכופר איש שהכל שלו זה
 הק"בה שנ' ^e Exod. 15, 3 וי' איש מלחמה שכופר באימות
 ומושיע את ישראל וראיה לדבר מלחמת יהושפט
 שהיה בכרמי עין גדי שנ' והנה בחצצן תמר'
 ובתי' ^f Chron. 22, 1 ויהי אחרי כן באו בני מואב ובני עמון
 ונפל לפני יהושפט כך עתיד הק"בה לכפוד בכל

הגוים ולקרב את ישראל ולעתיד אשכול הבופר
שישראל חבו להשתעט י"י וסבלו הצרות של גלות
ואמרו לאומות לי העולם לכן צריכין לומר דודי
לי כך השם הוא חבב את ישראל כאשכול
הבופר בכרמי עין גדי ושלח להם משיחו שנ'

אוברי לגנן עירה ולשורקה בני אתוננו כי כרמי *g Gen. 49, 11*
עין גדי הם משובחים ביותר וישראל נמשלו לכרם
שנ' אכרם י"י צבאות בית ישראל ואיש יהודה *k Isai. 5, 7*
נמע שעשועיו לכך נאמ' בכרמי עין גדי הוא
חצצוק תמר'

(מח) הנך יפה רעייתי לשעבר כשדברתי

עמכם בסיני ואמרתם כל אשר דבר י"י נעשה *i Exod. 24, 7*
ונשמע'

הנך יפה עיניך יונים אלו עיני העדה שהם
מורים אסור והתר לישראל מה היונים כל אחד
ואחד מכיר את מקומו כך סנהדרין כל אחד ואחד
מכיר את מקומו הנך יפה רעייתי במצות הנך
יפה שעניך יונים בגמילות חסדים מה היונים
מצויינים כך ישראל מצויינים במצות מה היונים
נאים בהלוכן כך ישראל נאים בהלוכן בעלותם
לרגל ג' פעמים בשנה ולעתיד הנך יפה רעייתי
בזמן שיתקבצו ישראל מד' כנפות הארץ רעייתי
כשאעשה אתכם געים ואהובים הנך יפה עיניך

יונים דור שכל מעשיהם נאים כענין שנ' ועמך *j Isai. 60, 21*
כלם צדיקים ואו' זה דור דורשיו מבקשי פניך *k Ps. 24, 6*
ואו יבאו לציון כיונים שנ' אלה כעב העופינה *l Isai. 60, 8*
וכיונים אל ארבותיהם תמשלו ישראל ליונים לפי
שאין היונים מפרכסין בשחימתן כך ישראל מוסרין

Ps. 44, 23 * עצמם על קדושת השם שנ' * עליך הורגנו כל היום וגו' מה יונה תמה אף ישראל תמימין ומה יונה אע"פי שאתה נוטל נזוליה מתחתיה אינה מנחת שובכה כן ישראל אע"פי שבתו בית המקדש ובטלו הקרבנות לא שכחו ירושלם עיר הקדש שנ' * Ps. 137, 5 * אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני ומה היונה גוררת את אחרים עמה כן ישראל גוררים את הגוים עמהם ומה היונים עושים נזולין בכל חדש אף ישראל כתב בהם לעתיד Isai. 66, 23 * לבא שנ' * והיה מדי חדש בחדשו וגו' *

(טז) הנך יפה דודי אף נעים זה לשעבר Ps. 73, 1 * ועומד הק"בה יפה לישראל כענין שנ' * אך טוב לישראל לישראל נותנין שבח לק"בה על כל המזובות שהוא גומלן שנ' * חסדי י"י אזכיר ההלות י"י כעל כל אשר גמלנו י"י וגו' * אף נעים ואפ"י הוא בא עלינו באף ובחימה הוא זוכר Hab. 3, 2 * רחמיו והוא נעים לנו שנ' * ברגזו רחם תזכור *

אף ערשנו רעננה גם אבותינו שהם ערשינו הממה שכא לנו מהם כך היו רעננים וחזקים בייחוד וכל הבא עליהם היו מקבלים בסבר פנים Ps. 56, 5 * יפות אם טוב ואם חלופו וכן דוד אמ' * באלהים אהלל דבר בי"י אהלל דבר בין במדת הדין בין במדת פורענות ואמ' * כוס ישועות אשא ובשם י"י אקרא ד"א הנך יפה דודי הוא השם הוא טוב ונעים לישראל להושיעם מיד שונאיהם אף ערשנו רעננה גם ארץ ישראל רעננה בפירותיה כענין שנ' * ואתם הרי ישראל ענפיהם תתנו וגו' * וואו * ועל הנחל יעלה על שפתי מזה ומזה כל עץ מאכל וגו' ד"א * אף ערשנו רעננה זה בית

המקדש שכר זמן שהוא בנוי ישראל פרים ורבין
 שנ' ^{w1 Kgs. 4, 20} ויהודה וישראל רבים כחול אשר על שפת
 הים ומה המטה עשויה לנחת אף כל זמן שבית
 המקדש בנוי ישראל בנחת שנ' ^{x 1 Kgs. 8, 56} ברוך אשר נתן
 מנוחה וגו'.

(יו) קורות בתינו ארזים אלו הצדיקים כענין
 שנ' ^{y Ps. 92, 13} צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישנא
 ולמה מרמה אותם לתמר ולארזים לפי שכשם
 שאלו צילם ארוך כך הצדיקים מתן שכון ארוך
 בעולם הזה ולעולם הבא בעולם הזה כתו' ^{z Ps. 111, 5} מטרף
 נתן ליריאו ולעולם הבא כתו' ^{a Ps. 31, 20} מה רב מוכך
 אשר צפנת ליריאיך ומה האילנות האלה לבם
 מכון (לשמים) אף לבם של צדיקים מכון לשמים
 ומה הארז והתמר אם נקצצם אין להם חליפין
 כך הצדיקים אם מתו אין להם חליפין קורות
 בתינו ארזים אלו בעלי תורה שבזכותן ישראל
 קיימין.

רהיטנו ברותים הם ברושים מיני ארזים
 וכפי הקורות נתנין הרהיטים להיות בני אדם
 דורכין עליהם לפי שהם חזקים ופירושם על
 התלמידים ואלו ואלו מנינים על הדור.

ב

(א) אני חבצלת השרון. אומרת כנסת ישראל לפני הק"בה רבנו של עולם אבותינו היו חזקים בייחודו של עולם וגם אני אע"פי שאני בגלות בשעבוד האומות לא עזבתי ריחי המוב ולא סרתי ממצותי. ואני חבויה בצל תורה השרויה בארון. שושנת העמקים. שושנה בעמקה של תורה. אני חבצלת השרון. מה חבצלת השרון אינה מתגדלת אלא על המים כך ישראל אינם מתגדלין אלא בתורה ובתלמידי חכמים. שושנת העמקים שהיא לחה ואינה כמושה כך ישראל מלחלחין במצות אבל שושנת ההרים כמושה לכך נאמ' שושנת העמקים כדרך שהשושנה הזו נאה כך ישראל נאים במעשיהם.

(ב) כשושנה בין החוחים. כשם שהשושנה נאה בין החוחים והכל מכירין השושן לחוח כן ישראל ניכרים בין האומות ומובדלין מכל מומאותיהם וניעוליהן כשושנה בין החוחים. ואם נמתה לכאן ולכאן מתקרעת בחוחים. כך אם ינטו ישראל מדרך י"י מיד אומות העולם באים עליהם ומכים בהם ומענישים אותם. כשושנה בין החוחים. מה שושנה זו קשה להלקם מבין החוחים כך ישראל קשים להגאל מבין האימות. כשושנה בין החוחים. מה השושנה הזאת אינה אלא לריח כך ישראל

לא נבראו אלא לריח להלל לשם שנ' ^a עם זו ^a Isai. 43, 28

יצרתי לי תהלתי יספרו כשושנה בין החוחים
 כשם שהשושנה נכמשת מפני השרב כך ישראל
 18 Obad 6 מצמערין מפני עשו כיון שיכלה עשו שנ' ולא
 יהיה שריד לבת עשו מיד ישראל צצין כמו
 6 Hos. 14, 6 השושנה שנ' אהיה כמל לישראל יפרח כשושנה
 השושנה כשהיא קמנה נקראת חבצלת וכשהיא
 גדולה נקראת שושנה לפי שישראל בין האומות בכל
 מיני צרות לכך נקראת כשושנה בין החוחים

(ג) כתפוח בעצי היער כן דודי בן הבנים
 אומרת כנסת ישראל כשם שהתפוח יש לו ריח
 טוב והוא ניכר בעצי היער מקום שאין שם פירות
 אלא הוא בלבד כך הק"בה יחיד לישראל ולא
 2 Ps. 44, 2 בחרו לזולתו כמו שנ' אם שכחנו שם אלהינו
 נפרוש כפינו לאל זר למה אמ' תפוח יותר
 משאר מיני פירות לום' לך מה התפוח אינו גומר
 אלא בסיון כך לא ניתנה התורה אלא בסיון
 והרי היא המגינה על ישראל בגלות

בצלו חמדתי וישבתי אע"פי שאומות העולם
 מתיעצים עלי להדיחני ייחודי לא שכחנהו ולא
 שקרנו בבריתו

ופרו מתוק לחכי ותורתו מתוקה לחכי
 19 Prov. 8, 19 שהתורה נקראת פרי שנ' טוב פריי מחרץ ומפוי
 ר' : אחזה ב"ר זעירא או' מה התפוח הזה משעה
 שמצין עד שהוא גומר פירו נ' יום כך משיצאו
 ישראל ממצרים עד שקבלו התורה נ' יום
 נח הביאני אל בית היין זה הר סיני ולמה
 נקרא בית היין מה היין מגדל את הנוף כך דברי
 9 Prov. 1, 9 תורה מגדלין למדיהן שנ' כי לית חן הם

לראשך. ואו' בני מלכים ימלכו בי שרים ישורו' ^{g Prov. 8, 15}
 ומה היין יש לו כמה דמיונות. כך דברי תורה
 יש בהם כמה מעמים. ומה היין אין דרכו לינתן
 אלא בבלי טוב. כך דברי תורה אין מתקיימין
 אלא בגוף טוב וכשם שנא' איצפון לשרים ^{h Prov. 2, 7}
 תושיה'.

ודגלו עלי אהבה. זה דגל התורה שהלמיד
 חכמים דגלי התורה ולעתיד לבא יביאני אל בית
 המקדש שבשם שאדם שמת בבית היין כך בית
 המקדש שמחה לישראל שנ' ואבואה אל מקדש
 אלהים אל אל שמחת גילי. ואו' ושמחתים בבית
 תפלותי. הרי הביאני אל בית היין ודגלו עלי
 אהבה. בזמן שישא הק"ה נס לגוים ואסף נדחי
 ישראל ונפרצות יהודה יקבץ. הוא הנס הוא
 הדגל.

(ה) סכנוני באשיות. אין אשיות אלא לשון
 חזק כמו אלאשישי קיר חרשת תהנו אך נכאים' ^{i Ps. 43, 4}
 בראשונה כשהיו ישראל בשלוחתם היו חכמי ישראל ^{MT habet}
 דורשין להם דברי תוכחות ודברי כבושים כדי ^{מזבח}
 שיכנעו להם ולא יצאו מדברי תורה והם הם ^{Isai. 56, 7}
 אשיות. כיון שירבו הצרות ויתחילו ימי חבלי
 המשיח להיות דורשין חכמים בדברי נחמות כדי
 לחזק לב ישראל לייחודו של הק"ה שנ' רפרוני
 בתפוחים כשם שהתפוחים ריחם יפה כך דברי
 תורה ונחמות נאים לישראל. וכן דוד או' ברוב ^{h Ps. 94, 19}
 שרעפי בקרבי הנחומיך ישעשעו נפשי.
 כי חולת אהבה אני חוששת אנכי על אהבתך
 ולא שקרתי בבריתך. חולת אהבה. כמו אין ^{m z Sani. 22, 8}

חולה מכם עלי כלום' אין חדש אחד מכם עלי
להגיד לי דברי דודי ד"א כי חולת אהבה אני
בענין שאתה מוצא את אמנון חולה על אהבת
תמר מרוב אהבתו אותה שנ' *מדוע אתה ככה ^{Sam. 13,4}
דל בן המלך בבקר בבקר הלא תגיד לי וכתנו'
יאמר אמנון את תמר אחות אבשלום אחי אני
אהבי ואע"פי שזה באסור וזה בזהר אינו אלא
משל ודונמא שישראל חולים בגלות על אהבת
קונם ובכל יום ויום מקיים לישועתו ומוכלין עול
הגוים ועובדין מאהבה ושמחים בייסורין ומנין
שרברי תורה נמשלו בתפוחים שנ' *תפוחי זהב ^{Prov. 25, 11}
במשכיות כסף דבר דבור על אפניו לכך נאמ'
רפדוני בתפוחים אמרו דברי תורה דברי נביאים
דברי חכמי ישראל והנחמות והבטחות שהבטיחו
הנביאים את ישראל כדי להפיג יגונות הלב.
וכך דוד אמ' *לולי תורתך שעשועי רז"ל משלו ^{Ps. 119, 92}
משל לאשה שהלך בעלה למדינת הים ונתעבב
עליה והיו שכנותיה אומרות למה את יושבת כל
אלו הימים הלא אין בדעת בעליך לחזור מה
עשתה היתה מוציאה כתובתה ומסתכלת בה בכל
יום ויום ודעתה מתישבת כך בשעה שישראל
באין לידי צרה הם מסתכלין בדברי תורה
ומתנחמים שהרי כתו' בתורה *כי ישוב י"י לשוב ^{Deut. 30, 9}
עליך לשוב כאשר שש על אבותיך ואו' *ושב ^{Deut. 30, 3}
י"י אלהיך את שבותך וגו' *כי אל רחום י"י ^{Deut. 4, 31}
אלהיך *זאת אשוב אל לבי ד"א כי חולת ^{Lam' 3, 21}
אהבה אני מה החולה צריך רפואה אף ישראל
צריכין רפואה שנ' *ארפה משוכתם וכשם שהחולה ^{Jer. 3, 22}
אין מאכילין אותו אלא פת חמה ומיני רכוכין בן

הדור הזה : אינו מבקש מסכתות ולא קלים וחמורים
אלא מעמי אנדות ושיחת חכמים. כ'ש בדורנו
העלוב הזה שהרי אם חכמים דברו כך בדורם
אנו מה נאמר אמ"ר יצחק בראשונה היו מבקשים
לשמוע דברי משנה ודברי תלמוד ועבשו הם
מבקשים לשמוע דברי מקרא ודברי אנדה. אמ"ר
לוי כשהיתה הפרומה מצויה היו מבקשים לשמוע
משנה ותלמוד ועבשו שאין הפרומה מצויה וביותר
שהם חולים מן השעבוד הם מבקשים לשמוע
דברי אנדות ונחומין.

(ח) שמאלו תחת לראשי דכתי' ודגת ביום ^z Isai. 11, 11
ההוא יוסיף י"י שנית ידו

וימינו תחבקני דכתי' ^z נשבע י"י בימינו ^z Isai. 62, 8
ובזרוע עזו שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני
שבח לפני השם שהשמאל מרחקת וימין מקרבת
וכן הוא או' ^z בשצף קצף הסתרתי פני רגע וגו' ^z Isai. 54, 8
ואו' ^z כי בקצפי הכיתוך וברצוני רחמתיך. ואו' ^z Isai. 60, 10
^z כי רגע באפו חיים ברצונו ^z Ps. 30, 6

(ז) השבעתי אתכם בנות ירושלם. ר' אלעזר
או' משביען בשמים ובארץ בצבא של מעלה
ובצבא של מטה.

או באילות השדה. אלו אנשי דורו של שמד
שעשו צביונו ששפכו דמם כדם הצבי וכאיל שנ'
^a Ps. 44, 23 ^z כי עליך הורגנו כל היום

אם תעירו ואם תעוררו אמ"ר חלבו ד' שבועות
יש כאן אחת משביע את ישראל שלא ימרדו על
מלכות ³ י"י ואחת שלא יקחון את הקץ. ואחת
משביע על המלכות שלא יקשו עול על ישראל

שאם יקשו עול על ישראל הם גורמים על הקץ
לבא שלא בעתו. ואחת שלא יגלו מסתורין שלהם
לאומות העולם.

את האהבה עד שתחפץ. האהבה שאהב השם

Mal. 1, 2 א' את ישראל שנ' אהבתי אתכם אמר י"י. עד

Isai. 18, 3 שתחפץ מלכות שמים מאלוה שנ' כנשוא נם

הרים תראו וכתקוע שופר תשמעו. בצבאות או

באילות השרה. השבועה שלא ימרדו במלכויות

שאם ימרדו במלכויות הרי דמכם נשפך כעצבי

וכאיל. ד"א. בצבאות או באילות. בי"י צבאות.

ובמי שהוא מחולל אילות עד שתחפץ גורתי כענין

Ezek. 25, 14 שנ' ונתתי נקמתי באדום ביד עמי ישראל.

(ח) קול רודי הנה זה בא מדלג. לשעבר.

Exod. 12, 2 ר' יהודה או' בשעה שאמ' משה לישראל. החדש

הזה לכם ואנ' להם בחדש הזה אתם נגאלים אמ'

Gen. 15, 13 לו והלא אמ' הק"בה לאברהם אבינו /ועבדים

וענו אותם ד' מאות שנה. ואין בידינו אלא ר"י.

אמ' להם הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט

בחשבונותיכם אלא מדלג על ההרים מקפץ על

הגבעות. מדלג על הקיצים מקפץ על החשבונות.

ר' נחמיה דרש מדלג על ההרים בזכות האבות.

מקבץ על הגבעות בזכות אימהות. ולעתיד ר'

יוחן ור' חוניה בשם ר' אליעזר בנו של ר' יוסי

הגלילי או' בשעה שמלך המשיח יבא ויאמר

לישראל בחדש הזה אתם נגאלין הם או' והלא

נשבע י"י שהוא משעבדנו בע' אומות והוא משיבן

מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות אחד מכם

שגלה לאומה אחת כאלו כל האומה שעבדה בהם

שמלכות הרשעה יש לה שלמונין מכל האומות

והם שלפתינן על ישראל וקול דודי הנה זה בא
אלו הקולות שעתידין לבא קודם המשיח. מדלג
על-ההרים מקפץ על הגבעות זה אליהו שנא'
בו זמה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע
שלום מבשר טוב משמיע ישועה.

(ט) דומה דודי לצבי. שהוא קל ברגליו או
לעופר האילים הוא הקמן שבאילים ולמה דומה
אותו לצבי. מה הצבי ישן ועינו אחת פתוחה.
כך כשהשם כועס על ישראל ומניחם בצרה מעמיד
להם פושע שנ' אכל צרתם לו צר.

Isai. 63, 9
כתיב
habet
לא

הנה זה עומד אחר כתלנו. כלום' השם
לישראל שנ' אך קרוב ליריאו ישעו. ואפ"י אחד
מישראל בסקי העולם והוא קורא לשם מיד הוא
עונה אותו שנ' מקצה הארץ אליך אקרא. ואו'
אקרב י"י לכל קוראיו.

Ps. 145, 18

משגיח מן החלונות. דבר הכתו' כלשון בני
אדם שמשגיחין ומציצין. ופירוש השם משקיף
משמי קדשו להושיע את הצדיקים כענין שנ'
השקיפה ממעון קדשך וגו'. "עד השקיף ממרום
קדשו י"י משמים אל ארץ הביט לשמוע אנקת
אסיר לפתח בני תמותה. ולפי שהצבאים והאילות
יש להם י"ו עינים לכך דומה הכתו' את הכבוד

Deut. 26, 15
Ps. 102, 20,
21

לצבי או לעופר האילים ואומ' משגיח מן החלונות
מציץ מן החרכים. שהק"בה מהור עינים מראות
ברע וגו'. ואו' הנה עין י"י אל יריאו למיחלים
לחסדו. ואמ' עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי.
ואו'. עיני י"י אל צדיקים. ואו' כי עתה ראיתי
בעיני. ואו'. אני עניה ואשורני לכך נאמ' משגיח
מן החלונות מציץ מן החרכים. שהשם משגיח

Hab. 1, 13

Ps. 147, 11

Ps. 101, 6

Ps. 34, 16

Zecl. 9, 8

Hos. 14, 9

ורואה עלבון עמו וצופה ומביט צרות שישאל
סובלין על קדושת שמו הגדול.

(ו) ענה דודי ואמר לי: זה זמן הנאולה עתיד
השם לשלוח את אליהו הנביא שנ' :הנה אנוכי
שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום י"י הגדול
והנורא. ענה דודי על ידי אליהו ואמר לי על
ידי מלך המשיח קומי לך רעיתי כענין שנ' :קומי
שבי ירושלם וא' :קומי אורי כי בא אורך.
קומי לך מן העפר.

רעיתי יפתי. אומה שידעת אותי ולא חלפתני
ש שמע ישראל י"י אל' י"י אחר. יפתי שיפית
אותי בפני כל האומות שלא חלפת דתי בדתי
האומות.

ולכי לך. כענין שנ' :והלכו גאולים.
(יא) כי הנה הסתו עבר. אלו צרות ד' מלכיות
שהם דומין לסתיו. זמן שלג ורח וצנה וחורף.
הנשם חלף הלך לו. כלם יכלו ויאבדו שנ'
אעשה כלה בכל הגוים אשר הדחתך שמה.
והגוים חרוב יחרבו. והיו עמים משרפות סיד
קוצים כסוחים באש יצתו.

(יב) הנצנים נראו בארץ. אלו הצדיקים
שיעמדו קרוב לביאת אליהו.

עת הזמיר הגיע. לאחר שיעמדו הצדיקים
כענין שנ' :ומשכילי עם יבינו לרבים. וא'
והמשכילים יבינו. אז יעשה נקמה ברשעים
ובאומות העולם כענין שנ' :שלחו מגל כי בשל
קציר. וא' :והכה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו
ימית רשע. ושבר פושעים וחמאים יחדו ועוזבי
י"י יכלו.

וקול חתור נשמע בארצנו. זה קולו של אליהו.
 מה התור משלים נפשו על זונתו. אף אליהו
 השלים נפשו על ישראל שנ' /ענני י"י ענני' ואו' /1 Kgs. 18,37
 ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר. /1 Kgs. 18,36
 ואו' אני עבדך. אמ' לפני הק"בה רבנו של
 עולם עתיד אתה לשלחני באחרית אם עכשיו דברי
 במלים היאך יקבלו אותי באחרית הימים. ודימה
 כאן שליחות אליהו לשליחות משה רבנו בצאת
 ישראל ממצרים. וכשם שעמד משה רבו' בפרץ בעד
 הענל כן עתיד אליהו לעמוד בפרץ בעד הכרמל.
 וכל הענין נדרש לשעבר ולעתיד. ר' ברכה בשם
 ר' יצחק אמ' הנצנים נראו בארץ אלו ד' חרשים.
 אליהו כהן צדק. ומלכי צדק. ומלך המשיח.
 ומשוח מלחמה. עת הזמיר הגיע לעשות נקמה
 בנזים תוכחות כל אומים. וקול התור. קול ביאת
 הישועה.

(יג) התאנה חנמה פניה. משל למלך שיומן
 אורחים בסעודה ובאו אורחים מאריהם מה עשה
 המלך העמיד אחר על פתח בית הסעודה ובידו
 פיתק אמ' כל מי שכתו' בפיתק הכניסוהו וכל מי
 שאינו כתוב אל תכניסוהו. כך בשעה שבא משה
 לגאול את ישראל מהו כל רשעי ישראל בשלשת
 ימי אבילה וכן לעתיד. התאנה חנמה פניה. אלו
 רשעי ישראל שהם פנים ובוסר. כי ישראל נמלשו
 לתאנה שנ' /כבכורה בתאנה בראשיתה ראיתי /4 Hos. 9, 10
 אבותיכם. ועתיד השם לקרב את הצדיקים ולשמחם
 ולרחק את הרשעים ולביישם שנ' /כה אמר י"י /Isai. 65, 23
 14
 הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו הנה עבדי ישתו
 ואתם תצמאו הנה עבדי ירונו משוב לב. אלו

Dan. 12, 1 / הם הצדיקים שכתובים מעשיהם שנ' בעת ההיא ימלטו עמך כל הנמצא כתוב בספר. אמ"ר חייא בר אבא סמוך לימות המשיח דבר גדול בא לעולם ובו הרשעים כלום והנשואים עליהם הוא Isai. 4, 3 * אומ' * והיה הנשאר בציון והגור בירושלם קרוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלם.

(יד) יונתי בחגוי הסלע. ישראל נמשלו כיונה ונמשלו כחיות לום' לך אע"פי שהם תמימים כיונה לפני השכינה. אבל (בין) האומות הם גבורים כחיות שהרי חנניה מישאל ועזריה לא חששו על גזירת נבוכדנצר. שנ' / ענו שדרך מישך ועכיד נגו Dan. 3, 16 ואמרין למלכא נבוכדנצר ונ' אמרו לענין מסים ושעבודים אתה מלך עלינו אבל להשתחוות לצלמך אתה נבוכדנצר ואין אתה מלך עלינו. לכן נמשלו ישראל ליונה שהם תמימים כיונה. יונתי בחגוי הסלע. תני ר' ישמעאל למה היו ישראל דומין כשעמדו על הים ליונה שברחה מפני הנץ התחילה ממפחת בכנפיה כדי שישמע בעל השוכך ויבא ויציליה. כך היו ישראל יריאין לכנס בים שעדיין לא נקדע לחזור לאחוריהן לא היו יכולין שכבר פרעה הקריב. מה עשו ויצעקו בני ישראל אל י"י הראני את מראיך. מעשים טובים שבך. השמיעני את קולך. עמדי בתפלה כי קולך ערב כשירה.

ומראך נאווה. שהיו מראין זה לזה זה אלי ואנוהו. ר' יוסי הגלילי פתח קרא לעתיד. יונתי בחגוי הסלע. אלו ישראל שהם חבוין בין המלכות. הראני את מראיך. זה מעשה הטוב.

על הים לכנס בים היו ונ' מ' :

השמיעיני את קולך. זה תלמוד תורה. כי קולך
ערב. לפני השם. ומראך נאווה במעשיך הטובים.
ד"א יונתני בחגוי הסלע. אלו ישראל שהם תחת

עשו שנ' בו "שוכני בחגוי סלע. בסתר המדרגה
תחת ידי עשו שסתרו בית עולמים. הראיני את
מראיך. הק"בה מבקש מישראל שיהיו עושין
מעשים טובים. השמיעיני את קולך. שיהיו מרבים
בתפלה ובתחנונים. כי קולך ערב ומראך נאווה.
שבזכות התפלה והתלמוד ובשכר מעשים טובים
ישראל נגאלין. ד"א יונתני בחגוי הסלע. אמ'
הק"בה אע"פ שישראל מגיעין עד עפר ובאין
עד המדרגה ההחתונה אם יראו מעשיהם טובים
ומרבים קולם בתלמוד תורה ובתפלה הם נצולים.
גדול התלמוד שקדש למעשה מ' שנה שהלכו
ישראל במדבר. גדול הוא התלמוד שהתלמד

מביא לידי מעשה שנ' * ולמדתם אותם ושמרתם
לעשותם. אם לא למד היאך יתקיים. והשם חפץ
בתפלת הצדיקים ומביא עליהם ענינים כדי
שיבקשו רחמים מלפניו מפני מה היתה רבקה
עקרה כדי שיעתר יצחק לי"י וכן אתה מוצא

לישראל * ויראו מאד ויצעקו בני ישראל אל י"י. ^oExod. 14, 10

ואו' * מירא בצר להם בשמעו את רנתם. וכן ^pPs. 106, 44
הק"בה רדפה בתפלת ישראל ומביא עליהם עיתי
צרות כדי להחזירם למוטב לכך נאמ' כי קולך

ערב ומראך נאווה. וכן אמ' דבורה * מקול ^qJudg. 5, 11
מחצצים בין משאבים וגו'. אז ירדו לשערים עם
י"י. כיון שישראל מתפורין מיד ירדו לשערי תפלה.
משל למלך שהיתה לו בת נאה והיה אוהב לשמוע
קולה ולראות יפיה והיא היתה מסתתרת ממנו

מה עשה המלך צוה לעבדיו להפחידה כסבורה
 היא שהם ליסמין התחילה לצעוק אבא אבא
 וינצאה אל המלך אמ' לה הראיני את מראי
 השמיעיני את קולך כך בזמן שישראל מתיאשין
 מן השם מפחידם על ידי האומות והם מבקשים
 רחמים לפניו ועושים מעשים טובים והוא מושיען.
 (מח) אחזו לנו שועלים לשעבר היו המצריים
 תופשין התינוקות ומשלוכין אותם ליאיר שנ' שועלים
 קמנים למימי היאור שנ' מי מדר בשעלו מים.
 לכך הוא חסר וי"ו ולמה נקראו המצריים שועלים
 כשם שהשועלים חחרין לאחוריהם כך המצריים
 היו חחרין ורואים לאחוריהם אכרו אם נפילם
 באש הרי כבר השחית את סדום ואת עמורה
 באש אלא נפילם במים שכבר נשבע י"י שלא
 יביא מבול לעולם והם לא ידעו שהשם לא
 יביא עליהם מבול אלא יביאם ויפילם להוד
 הים.

וכרמינו סמדר כל שהיו משחיהם בישראל
 הם פרין ורבין שנ' וכאשר יענו אותם כן ירבה
 וכן יפרוץ ולעתיד ד' מלכיות שהם שלמו
 בישראל נקראו שועלים על שהערימו סוד על
 ישראל שנ' על עמך יערימו סוד ואין לך ערום
 כחיות כשערים קמנים זו מלכות הרשעה עשו
 אבי אדם שנ' הנה קמון נתתיך בננים
 ואע"פי שאביו קראו גדול שנ' בנו הגדול
 והק"בה קראו קמון שנ' הנה קמון נתתיך בננים
 והם מחבלים כרמים כרם י"י צבאות בית
 ישראל שהורגין ומחבלין בכל דור ודור וכרמינו

סבדר' בענין שנ' ^u לא מאסתים ולא נעלתים ^u Lev. 26, 44
 לכלותם להפר בריתי אתם. ^u כי לא ימוש יי' ^u 1 Sam. 12,
 את עמו ונחלתו לא יעזוב. ²²
^{Ps. 94, 14}

(כן) דודי' לי ואני לו' הוא לי לאלוה ואני

לו לאומה' הוא לי לאלוה אני יי' אלהיכם ואני

לי לאומה שנ' ^x הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי ^x Isai. 51, 4

האוינו' הוא לי לאב שנ' ^v כי אתה אבינו ואני ^v Isai. 63, 16

לו לבן שנ' ^x בני בכורי ישראל' הוא לי לרועה ^x Exod. 4, 22

שנ' ^a רועה ישראל האוינה ואני לו לצאן שנ' ^a Ps. 80, 2

^b ואתם צאן סרעיתי אתם' אתה הוא לשומר שנ' ^b Ezek. 34, 31

^c כי הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל' ואני ^c Ps. 121, 4

לו לברם שנ' ^d כי כרם יי' צבאות בית ישראל' ^d Isai. 5, 7

קראתי זה ריעי הוא אמ' ^e אשריך ישראל מי ^e Deut. 33, 29

כמוך' / ואני אמרתי מי כמוך באלהים יי' מי ^f Ps. 86, 8

כמוך' הוא אמ' לי ^g וסמי כעמך ישראל גוי אחד ^g 2 Sam. 7, 23
^{MT habet}

בארץ' ואני אמרתי ^h יי' אל' יי' אחד' הוא אמ' ^h Deut. 6, 4

וכי גוי גדול ואני אמרתי ⁱ גדול יי' ומהולל מאד' ⁱ Ps. 48, 2;
^{145, 3}

דודי לי ואני לו' דודי לי שנ' אנכי יי' אלהיך

ואו' הוא יי' אלהינו ואנחנו עמו ואני לו'

והייתם לי סנולה מכל העמים' ^j Exod. 19, 5

הרועה בשושנים' כשרועה את ישראל' שנ'

^k רועה ישראל האוינה' ואמר ^k ידוע תדע פני ^k Ps. 80, 2

^l צאנך שיה לבך לעדרים' צאנך אלו שאר העם' ^l Prov. 27, 23

עדרים אלו גדולי הדור' דודי לי כענין שנ'

^m וארשתך לי באמונה' ג' פעמים נאמ' ^m Hos. 2, 22

וארשתך כנגד ג' אבות העולם אברהם יצחק

ועקב' ארשתך בה' דברים' שהעולם מתקיים

בו' בצדקה בחסד במשפט ברחמים באמונה' וכן

הוא או' ⁿ ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה' ⁿ Isai. 1, 27

ונא' * וחסדי מאתך לא ימושי ואו' * לא אשקר ^{Isai. 54, 10}
 באמונתי ואו' * וברחמים גדולים אקבצך. הרועה ^{Ps. 89, 34}
 בשושנים. לשון ריעועי. אין שרביטו של הק"בה ^{Isai. 54, 7}
 ממשמש אלא כבני אדם שלבם רך כשושן.
 אמ"ר אליעזר משל לבעל הפירות אינו ממרח
 אלא על זו שכחה יפה כך אין השם מנסה את
 הרשעים. אמ"ר חנינא אין הפשתני מקיש אלא
 על פשתן יפה שכל מה שהוא מקיש עליה היא
 משבחת. כך אין השם בוחן אלא הצדיקים שנ'
 צדיק יבחן. אמ"ר יוחנן אין היוצר מקיש ^{Ps. 11,}
 ובודק. אלא הקנקנים היפים שאע"פי שהוא מקיש
 עליהם כמה פעמים אינם נשברין. וכן הוא אומ'
 ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף לפי ^{Gen. 39, 7}
 שהיה צדיק ועומד בנסיון. כך באחרית הימים
 אין הק"בה בוחן אלא קהלות הקדושות ואנשי
 חסד והצדיקים שברור שנ' * וזמן המשבילים ^{Dan. 11,}
 יכשלו בחרב ובלהבה. ואו' * יתלבנו ויצרפו ^{33, 35}
 ויתבררו ועליהם היא או' * והשארתי בקרבך עם ^{Dan. 12, 10}
 זעיר ודל וחסו בשם יי'. ^{Zeph. 3, 12-}

(יו) עד שיפוח היום. ר' ברכיה אמ' עד
 שיפוח היום עד שירתיה השם היום באש עברתו
 כענין שנ' לפוח עליו לפחת עליו אש להביתך.
 * כי הנה היום בא וגו'. ^{Mal. 3, 19}
 ונסו הצללים. אלו צללי יגון ואנחה שנ'
 ופדויי יי' ישובון וגו'. ונסו הצללים. כשתסור בוחן ^{Isai. 35, 10}
 של אומות כענין שנ' לשעבר * סר צלם מעליהם: ^{Numb. 14, 2}
 סוב דמה לך. סוף השם נהפך להם במדת
 הדין למדת רחמים. וממחר בגאולהם כצבי
 וכאיל שהם קלים ברגליהם.

על הרי בתר' כשיטלו המלכיות כתריהן' ד"א'
על הרי בתר' על מה שעשו בביתר' אמ"ר
יוחנן קל אדרינוס קיסר הערג בביתר פ' אל-
רבוא'

ג

(א) על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי

הגלות דומה ללילה כענין שנ' ^{a Isai. 21, 11} "שומר מה מלילה" שומר מה מלילי ואומרת כנסת ישראל על משכבי בלילות כשאני שכובה בגלות אני זוכרת רחמיו של הק"ב ונסים שעשה לי בדילי הפסח בדרך שאמ' דוד ^{b Ps. 77, 7} "אזכרה נגינתי בלילה עם לבבי" אשיחה ויחפש רוחי וכבר הבטיח השם את ישראל להוציאם מן הגלות בדרך שהוציאם ממצרים שנ' ^{c Exod. 12, 42} "ליל שמורים הוא לי" להוציאם מארץ מצרים וגו'. מלמד שעתידין ישראל לינאל עוד בפסח. ולפי שאיחרו ישראל בגלות אמ' עליהם דוד ברוח הקדש שנ' ^{d Ps. 77, 10} "השכח חנות אלי". האפס לנצח חסדו (מי) נמר אומר לדור ודור ^{e Ps. 77, 9} "לא לעולם יונח י"י ולא יוסיף לרצות עוד". אלא ^{/Lam. 3, 31} ^{f Ps. 77, 8} "אם קפץ באף רחמיו" ^{g Ps. 77, 10} "אע"פי שכעס רחמיו סלה". בקשתי את שאהבה נפשי בקשתי לחזור בהשוכה אולי אנצל מן האומות.

בקשתי ולא מצאתיו. זו ארך הגלות כענין

שנ' ^{i Hab. 2, 3} "כי עוד חזון למועד". ואומ' והיה כאשר קראתי וגו' כן תקראו באזני ולא אענה. על משכבי בלילות. אמ"ר אבא בר כהנא על משכבי כענין שנ' ^{h Exod. 21, 18} "ולא ימות ונפל למשכב". שישאל דומין לחולה שנפל למשכב בלילות. אמ"ר לוי אמרה כנסת ישראל לפני הק"ב רבנו יי' עולם לשעבר היית מעיר לי בין לילה ויום

בין ליל מצרים ללילה של בבל. בין ליל שר
בבל לליל מדי. בין ליל מדי לליל יון. בין ליל
יון לליל אדום. ועכשיו שנתיאשתי מן המצות
נסמכו לי לילות אחר לילות. בקשתי את שאהבה
נפשי. זה מלך המשיח. בקשתי ולא מצאתיו.

Lam. 1, 1: 'שנ' / רחק ממנו מנחם משיב נפשי.

(ב) אקומה נא ואסובבה. להתעורר משנתי.

ואסובבה בתשובה ובמעשים טובים.

בעיר. בעיר וקדיש לבקש רחמים מלפניו.

בשוקים וברחובות. אלו כרכים ומדינות

שישראל נפוצים שם בכל מקום ומקום.

אבקשה את שאהבה נפשי בקשתו ולא

מצאתיו. זו ארך הגלות שבזמן שישראל סבורין

עתה יכלה הקץ עוד הקץ נמשך כי הרבה סימנין

היו להם לישראל וכולם כלו ועברו. ועדיין מחכים.

(ג) מצאוני השומרים הסובבים בעיר. אלו

שומרים שבכל דור ודור. הסובבים בעיר. הסובבים

בעולם. הם האומות שנשתעבדו בהם.

את שאהבה נפשי ראיתם. כלום. ראיתם

אתם אלוה כאלהינו. את שאהבה נפשי. אין. לו

שני ואין זולתי. והיאך אנו מניחין את עבודתו

להדבק באלהיהם.

(ד) כמעט שעברתי מהם. בזמן שהשם יושע

את שארית עמו מן האומות היו בעיניהם כל

הצרות שעברו עליהם כאין כענין שנ' "בשוב י"י" Ps. 126, 1

שבת ציון היינו כחולמים. ואו' "כי נישכחו הצרות Isai. 65, 16

הראשונות כי נסתרו מעיני.

עד שמצאתי את שאהבה נפשי. אז אהיה

לעם לאלהים.

אחזהו ולא ארפנו. שלא יהיה גלות עוד שנ'

Jer. 31, 11

ולא יוסיפו לדאבה עוד.

עד שהבאתיו אל בית אמי. זו היא ארץ

ישראל בית אומי.

אל חדר הודתי. זה בית המקדש כענין שנ'

2 Kgs. 11, 2

בחדר המסות.

(וה) השבעתי אתכם בנות ירושלם. שעלו

ישראל סמצרים.

בצבאות או באילות השדה. בשבטים שנדמו

Gen. 49, 21

Gen. 49, 9

Gen. 49, 27

באילות שנ' גפתלי אילה שלוחה. גור אריה

יהודה. בנימין ואב יטרף.

אם העירו ואם העוררו שלא תרחיקו את

הקץ ושלא תעלו בחומה ושלא תמררו באומות.

עד שתחפץ אהבה שביני וביניכם.

(ו) כי זאת עולה מן המדבר. וכי מן המדבר

העלה אותם. והלא סמצרים העלה אותם

Exod. 3, 17

שנ' אעלה אתכם מעני מצרים. הלא

על חברו של ישראל לפני הק"ב שהם

חביבין עליו כמצאיה הזו שאדם מוצא במדבר.

Deut. 32, 10

וכן הוא אי' ימצאהו בארץ מדבר. ואי'

Hos. 9, 10

בענבים במדבר מצאתי ישראל. כתמרות עשן.

מה העשן הזה בכל מקום שהולך מיצר כך היו

כל האומות מצירין בשעה שעלו ישראל סמצרים

Exod. 15, 15

שנ' אז נבהלו אלופי אדם וגו'. וכן אמ' רחב

Josh. 2, 11

הזונה ונשמע וימס לבבינו.

מקומרת מור. זכותו של אברהם אבינו שהיה

ראש אמנה ונמשל למור שהוא ראש לבשמים שנ'

Exod. 30, 23

מור דרור חמש מאות.

ולבנה. זה זכותו של יצחק. שכשם שמקטירין

הלבונה על גבי המזבח כך העלה יצחק את עצמו
 על גבי המזבח כשעקרו אביו שיצאו ממנו כהנים
 ומלכים וחסידים. והוא שאבק עם המלאך ויוכל.
 וכן לעתיד מי זאת עולה מן המדבר. עתידין
 ישראל לצאת אל המדבר מפני הצרות ומשם
 יתגלה להם אליהו. שנ' : עוד אושיבך באהלים Hos. 12, 10
 כימי מעד. ואז יעלו כבלה שהיא מקומרת מור
 לבונה מכל אבקת רוכל. זכר אלו השלשה כנגד
 ג' אבות.

(ו) הנה מטתי שלשמה. זה בית המקדש
 שהוא למלך שהשלום שלו. שכשם שהמטה הזו
 עשויה למנוחה כך בית המקדש עשוי למנוחה
 ל'ישראל שנ' : כי לא באתם עד עתה אל המנוחה
 ואל הנחלה. וכן שלמה אמ' : ברוך י"י אשר נתן
 מנוחה לעמו ישראל בכל אשר דבר.

ששים גבורים סביב לה. כד' משמרות כהונה
 וכד' משמרות לוויה לשרת את עבודת הכהנים
 ויב' שבטי ישראל מלמד שעתידין כל ישראל
 להקבץ להיות משרתים בבית י"י כימי עולם
 וכשנים קדמוניות שנ' : ששם עלו שבטים שבטי
 יה עדות לישראל להודות לשם י"י ואו' : שם
 יעברוהו יהודה וכל בית ישראל כולו.

(ח) כלם אחוזי חרב. כלם יהיו בעלי תורה.
 וכן הוא אומ' : רוממות אל בגרונם וגו'. ומהו
 משפם כתו' : עין תחת עין שן תחת שן. משפם
 כתו' : ואתה על במותימו תדרוך. Deut. 33, 29

מלומדי מלחמה. מלחמות של תורה.
 איש חרבו על יריכו מיוחד בלילות. לעשות
 נקמה בעשו על שהיו מפחידין אותם בגלות. וכן

הוא או' *ונתתי נקמתי באדום ביד עמי ישראל' ^{4 Ezek. 25, 14}

ואו' :ולא יהיה שריר לבית עשו כי פי י"י דבר' ^{5 Obad. 18}

ואו' : והיתה אדום ירשה וישראל עושה חיל' ^{6 Numb. 24, 18}

(מ) אפריון עשה לו המלך שלמה. מלך
שהשלום שלו. שעשה לו מקדש לשכון בישראל.
מעצי הלבנון. כדרך שעשה לישראל בצאתם
צמצרים. כך עתיד לעשות עוד לשכון בתוכם
לבנות להם בית המקדש.

(י) עמודיו עשה כסף. כמשמעו.

רפידתו זהב. זו הכפורת שעל הארון.

מרכבו ארגמן. זו הכפורת.

תוכו רצוף אהבה. אלו הלוחות. הודיעך כי

כאשר נגנז הארון בימי יאשיהו עתיד הק"בה

לגלותו לישראל שנ' *ובאו ציון ברנה ושמחת ^{7 Isai. 51, 11}

עולם על ראשם. שמחה שמעולם הוא הארון.

מבנות ירושלים. לנקום מהאומות על מה

שעשו בירושלים. ד"א. אפריון עשה לו המלך

שלמה. זו ברית העולם שהוא עשוי בכיפה. מעצי

הלבנון. באדם שבונה בית מעצי הלבנון. עמודיו

עשה כסף. אלו ההרים שהם כעמודים. רפידתו

זהב זה הרקיע שהוא כזהב. מרכבו ארגמן. זה

כסא הכבוד. תוכו רצוף אהבה. אלו נפשות

הצדיקים שאין מתערבות בשל רשעים.

(יא) צאינה וראינה בנות ציון. בנות ציון באו

על האומות וראו נסים ונפלאים שהוא עושה

לעמו והכבוד והעמרה שהוא מעמר ביום כנוס כ'

שנ' :י"י ימלוך לעולם ועד. ואו' :י"י מלך עולם ^{8 Exod. 15, 18}

ועד אבדו גוים מארצו ואו' :ועלו מושיעים בהר ^{9 Ps. 10, 16}

ציון לשפוט את הר עשו' ^{10 Obad. 21}

אמוי אומתו

בזים חתונתו אלו ימי המשיח' שנ' ומשוש o Isai. 62, 5

חתן על כלה ישיש עליך אלהיך

ובזים שמחת לבוי זה בית המקדש ובנין

יירושלם שנ' וגליתו בירושלם וששתי בעמי Isai. 65, 19